

હિંદુસ્તાનનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ
એશિયા ખંડની ભૂગોળ સહિત.
પૃષ્ઠ ૩

(ખાસ નવા ધોરણ પ્રમાણે ઇંગ્રેજી ૧ લા ધોરણના
વિદ્યાર્થીઓ માટે.)

પ્રસિધ્ધ કર્તા.

મણીલાલ મગનલાલ શાહ.

સારંગપુર અમદાવાદ.

આવૃત્તિ ૧ લી,

સન ૧૯૬૭ના ૨૫મા ઑક્ટ મુજબ રજીસ્ટર્ડ થયેલી છે

અમદાવાદ.

માર્ચહિનવર્ષક પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ.

સન ૧૯૬૩

સંવત ૧૯૫૦

કિંમત ૦—૩—૦

હિંદુસ્તાનનો ઇતિહાસ.

મર્યાદા.

ભરતખંડ એ ત્રિકોણ આકારે છે. એની ઉત્તરે હિમાલય પર્વત, પશ્ચિમે સુશેમાન પર્વત, હાલા પર્વત અને અરબી સમુદ્ર, દક્ષિણે હિંદી મહાસાગર તે પૂર્વે અક્ષદેશ, અને બંગાળનો બેંગાલ છે.

પરદેશી રાજ્યોના હુમલા.

(૧) દરાયસ હીસ્તાર્પીસ (દરવેશ ગુસ્તાર્પ)—ખ્રિ. સ. પૂ. ૫૧૮—સિંધુ નદીના કાંઠાનો મુખક જતી તે મુખક એક હાકેમને માંખી પાછો ગયો.

(૨) અલેક્ઝાન્ડર ધી ગ્રેટ (ગ્રીસનો મહાન સીકંદર)—ખ્રિ. સ. પૂ. ૩૨૭—એક્સમ નદી આગળ પૌરસને હરાવીરાજ્ય પાછું આપી ચાલ્યો ગયો.

(૩) સેલ્યુકસ (મહાન સીકંદરનો સરદાર)—ખ્રિ. સ. પૂ. ૩૧૨—અદ્રગુપ્ત ઉપર સ્વારી કરી પાણુ તે સધી કરી પાછો ગયો.

(૪) મહમદ કાસમ (બંસરાનો હાકેમ)—ખ્રિ. સ. ૭૧૨—સિંધના દાહીરને હરાવી મારી નાંખી સિંધ સીધું.

(૫) સુલતાન મહમદગીઝતનીની બાર સ્વારીઓ ખ્રિ. સ. ૧૦૦૧ થી ૧૦૨૪.

- (૧) ૧૦૦૧—લાહોરના રાજા જયપાળને હરાવ્યો.
 - (૨) ૧૦૦૪—ભાટીઆના રાજા વિજયરાયને હરાવ્યો.
 - (૩) ૧૦૦૫—મુસતાનના રાજા અબ્દુલ કત્તે ભોદીને હરાવ્યો.
 - (૪) ૧૦૦૮—લાહોરના રાજા અનંગપાળને વૈહીન્દગઢ આગળ હરાવી નગરકોટનું દેશ લૂટ્યું.
 - (૫) ૧૦૧૦—મુસતાનના રાજા અબ્દુલ કત્તે ભોદીને હરાવી કેદ કર્યો.
 - (૬) ૧૦૧૪—જમના ઉપરનું સ્થાનેશ્વરનું દેશ ભાગી લૂટ્યું.
 - (૭) ૧૦૧૫—કાશ્મીર ઉપર—તેમાં મહમદ હાર્યો.
 - (૮) ૧૦૧૯—કનોજ ઉપર—ત્યાંના રાજા કુંવરરાય તાબે થવા થી તેની સાથે દોરતી બાંધી ત્યાંથી મથુરા જઈ તે શહેર લૂટ્યું.
 - (૯) ૧૦૨૨—કલિંજર ઉપર—મદદે આવેલા લાહોરના રાજા ખીન્જા જયપાળને હરાવી લાહોર ખાલસા કર્યું.
 - (૧૦) ૧૦૨૩—કાશ્મીર ઉપર—એમાં ફાવ્યો નહિ.
 - (૧૧) ૧૦૨૩—કલિંજર તથા ગ્યાલિઆરના રાજા ઉપર—આ રાજાએ ધન આપી તેને પાછો કાઢ્યો.
 - (૧૨) ૧૦૨૪—સોરઠીસોમનાથ ઉપર—ગૂજરાતના રાજા બીમદેવને હરાવી દેશ લૂટી મૂર્તિઓ ભાગી નાંખી.
- (૬) શાહપુત્રીન (મહમદધોરી) ૧૧૭૬ થી ૧૧૮૩. ૧૧૮૧ સ્થાનેશ્વર આગળ તેમાં પૃથુરાજે શાહપુત્રીનને હરાવ્યો. ૧૧૮૩—પાણીપતના મેદાનમાં પૃથુરાજને હરાવી કુતપુત્રીનને સૂળો યનાવ્યો.
- (૭) મુગલ સરદાર જંધીસખાન—૧૨૧૫ ને સુમારે-અસ્તમસ ઉપર કરી પાણુ સિધુ નહીયા પાછો ગયો.

(૮) મુગલ સરદાર પુતલુગખાન-૧૨૯૮-અસાઉદીને પોતાના સરદાર જાફરખાનની મદદથી તેને હરાવ્યો.

(૯) તૈમુર-૧૩૯૮-મહમદતખ્તખાન ખીજને હરાવી દિલ્હીમાં પાંચ દીવસ કતલ ચલાવી.

(૧૦) ખાજર-૧૫૨૬ ઇબ્રાહીમસોદીને પાણીપતના મેદાનમાં હરાવી મુગલવંશ સ્થાપ્યો.

(૧૧) નાદીરશાહ-૧૭૩૯-મહમદશાહને કર્નાલ આગળ હરાવી દિલ્હીમાં લૂટ ચલાવી.

(૧૨) અહમદશાહદુરાની (અબદલી) ની સ્વારીઓ-૧૭૪૭થી ૧૭૬૧ તેમાં હિલ્લી સ્વારીમાં મરેઠને પાણીપતના મેદાનમાં હરાવ્યા (૧૭૬૧).

(૧) ગીઝનીવંશ, ૯૬૨ થી ૧૧૮૬. (૨૨૪ વર્ષ).

અસપ્તગીન, ૯૬૨ થી ૯૭૬.

એના પછી એનો જમાઇ સખકતગીન ગાદીએ આવ્યો.

(૨) સખકતગીન, ૯૭૬—૯૯૭.

લાહોરના રાજા જમપાળને હરાવી પેશાવર તથા લાહોર લીધાં (૯૭૭). એના પછી એનો દાશીપુત્ર મહમદ ગાદીએ આવ્યો.

(૩) મહમદ, ૯૯૭—૧૦૩૦.

હિંદુસ્તાન ઉપર બાર સ્વારીઓ. (પાતું-૨) તેના વખતમાં શીરહોશી કવીએ શાહનામું બનાવ્યું. એ બહાદુર પણ ધર્મી, નિદેયને અતિશય લોભી હતો. એ િધાના કામમાં મદદ કરતો.

(૪) મસાઉદ, ૧૦૩૦—૧૦૪૦.

(૫) મોહુદ, ૧૦૪૦—૧૦૪૯.

(૧) અખદુલહુસેન, ૧૦૪૯—૧૦૫૧.
એને એના કાકા અખદુલ રસીદે પદબ્રહ્મ કીધો.

(૭) અખદુલરસીદ, ૧૦૫૧—૧૦૫૧.

(૮) ફરોખખાન, ૧૦૫૧—૧૦૫૮.

(૯) ઇબ્રાહિમ, ૧૦૫૮—૧૦૮૯.

(૧૦) મસાહિદખીજો, ૧૦૮૯—૧૧૧૪

(૧૧) અરસખાન, ૧૧૧૪—૧૧૧૮.

તેના બાપ બહેરામે પદબ્રહ્મ કર્યો.

(૧૨) બાહેરામ, ૧૧૧૮—૧૧૫૨.
અસાહિદીનની ચઢાઈ-ને ગીઝનીવંશની પડતી

(૧૩) ખુશરૂ, ૧૧૫૨—૧૧૫૯.

એણે સાત વર્ષ પંજાબમાં રાજ્ય કર્યું.

(૧૪) ખુશરૂમલેક, ૧૧૫૯—૧૧૮૬.

તેને શાહયુદીને પકડી તેના કુટુંબ સાથે ગીઝનીમાં કેદ કર્યો.

[૨] ઘોરીવંશ, ૧૧૫૨—૧૨૧૨ [૬૦ વર્ષ].

(૧) અસાહિદીન (જહાંસિંહ) ૧૧૫૨—૧૧૫૬.

એણે ગીઝની બાળી કતલ અલાવી માટે તેને જહાંસિંહ કહેણે.

(૨) સૈફુદ્દીન, ૧૧૫૬—૧૧૫૭.

(૩) આસુદ્દીન, ૧૧૫૭—૧૨૦૨

આસુદ્દીન રાજ્યનું કામ કરતો અને તેનો બાપ શાહયુદીન લ-
લાઈનું કામ કરતો. (૧) શાહયુદીને નવસ્વારીઓ કરીને આખરે પૂ-
ચુરાખને પાણીપતના મેદાનમાં હરાવ્યો (૧૧૯૩). (૨) એના ગુલા-
મ કુતબુદ્દીને ગૂજરાત લીધું (૧૧૯૫). (૩) એના સૂબા બખતીઆ-

૨ ખીલજીએ અયોધ્યા ને બહારપ્રાંત લીધા (૧૧૯૫).

(૪) શાહખુદીન, ૧૨૦૨-૧૨૦૬.

(૧) એના સરદાર બખ્તીઆર ખીલજીએ બંગાળના સેનરા બને હરાવી બંગાળા લીધું (૧૨૦૩). (૨) ગકકર લોકોનું બંડ તેમને શાહખુદીને હરાવ્યા; પણ મધ્યરાત્રે તંબુમાં પ્રવેશ કરીને તે લોકોએ તેને મારી નાંખ્યો.

(૫) મહમદ, ૧૨૦૬-૧૨૧૨.

એ નબલો હોવાથી કુતખુદીન નામનો ગુલામ સ્વતંત્ર થયો, અને હિંદુસ્તાનમાં પહેલ વહેલું મુસલમાની રાજ્ય સ્થપાયું.

(૬) ગુલામવંશ, ૧૨૦૬-૧૨૯૦ (૮૪ વર્ષ).

(૧) કુતખુદીન, ૧૨૦૬-૧૨૧૦.

એ હિંદુસ્તાનનો પહેલો મુસલમાની રાજા કહેવાય છે, કારણકે તેણે દિલ્હીમાં મુસલમાની રાજ્યની સ્થાપના કરી. એ જાતે ગુલામ હોવાથી આ વંશ ગુલામવંશ કહેવાય છે. (૧) એણે કુતુબ મીનારો ચણાવ્યો.

(૨) આરામ, ૧૨૧૦-૧૨૧૧.

એના પછી એના બનેલી અલતમશ ગાદીએ આવ્યો.

(૩) અલતમશ, ૧૨૧૧-૧૨૩૬,

(૧) મુગલ સરદાર જંધીસખાતની ચઢાઈ (૧૨૧૫). (૨). સિંધ તથા બંગાળા જીત્યાં (૧૨૧૫). (૩) માળવાદેશ જીતી ઉજ્જૈનનું મહામળેશ્વરનું દેજ ખોદી નાંખ્યું (૧૨૩૧). (૪) કુતુબમીનારો પુરો કરાવ્યો.

(૪) રૂકનુદ્દીન, ૧૨૩૬-૧૨૩૬.

તે ના ભાયક હોવાથી તેની બહેન રજીઆબેગમે રાજ્ય લઈ લીધું.

(૫) રજીઆબેગમ, ૧૨૩૬-૧૨૩૬.

હિંદુસ્તાનમાં મુસલમાની રાજ્ય કર્તાઓમાં સ્ત્રી રાજ્ય કર્તામાં આ પહેલ વહેલી થઈ છે. તે કુરાન ભણેલી અને રાજ્યકામમાં હો-શીઆર હતી. પરંતુ અલ્તુનીઆ નામના ચોકીદારને લઈને તે નાશી ગઈ. આખરે બન્ને જણ પકડાયાં અને માર્યાં ગયાં (૧૨૩૬).

(૬) બહુરામ, ૧૨૩૬-૧૨૪૧.

(૭) મસુદ, ૧૨૪૧-૧૨૪૬.

આ બન્ને રાજ્યમાં મુગલ લોકોના હુમલા.

(૮) નાસરુદ્દીન, ૧૨૪૬-૧૨૬૫.

એ ફકીરી ચાલનો હતો. તે પોતાની બેગમ પાસે રંધાવી ખાતો. રાજ્યકારબાર એનો વજર ગ્યાસુદ્દીન ખુલખન ચલાવતો. (૧) તેના વજરે કેટલાંક બંડ સમાવી રાજ્યને મજબુત કર્યું. (૨) મુગલ પાદશાહ હોલાકુખાનનો વજર આવ્યો, તેને સાઈ માન આપ્યું.

(૯) ગ્યાસુદ્દીન ખુલખન, ૧૨૬૫-૧૨૮૭.

(૧) બંગાળામાં બંડ (૧૨૭૯). તેમાં તોચમબેગને હરાવી પોતાના પુત્ર બકરાખાનને સાં હાકેમ કરાવ્યો. (૨) મુગલો પંખ બપર ચઢી આવ્યા. તેમને શાહનશા મહમદે હરાવ્યા (૧૨૮૬). એ ધણો નિર્દય હતો,

(૧૦) કેકુબાદ, ૧૨૮૭-૧૨૯૦,

એને નીઝામુદ્દીન નામનો નકારો વજર હતો. તેણે પાદશાહ પાસે ધણાં ધાતકી કામ કરાવ્યાં, તેથી તેણે જલાલુદ્દીન ખીલજીને વ-

જીર બનાવ્યો. આ નવો વજીર બાદશાહનો તથા બાળકોના પ્રાણ સેવકની પોતે બાદશાહ થયો (૧૨૯૦).

(૪) ખીસજી વંશ, ૧૨૯૦-૧૩૨૦ (૩૦ વર્ષ.)

(૧) જલાલુદ્દીન, ૧૨૯૦-૧૨૯૫.

એ દયાળુ અને ભોળો હતો. પરંતુ તેને માથે કૈકુબાદ તથા સીદીબૈલા નામના દરવેશને પારસમણી માટે મારી નાંખવાનો અપરાધ આવ્યો છે.

(૧) તેના ભત્રીજા અલાઉદ્દીને (કરાનોસૂબો) બીજાસાનગર લુટ્યું. (૨) મુગલ સોલ્દાની ચઢાઈ અને હાર (૧૨૯૨) (૩) માળવા તથા બુદ્ધેશખંડના બંડ સમાવ્યાં. (૪) અલાઉદ્દીને દક્ષિણ ઉપર સ્વારી કરી મહારાષ્ટ્રમાં દેવગીરીના રાજા રામદેવને હરાવી તે શહેર લૂટી પુષ્કળ ધન આણ્યું (૧૨૯૪). (૫) તેણે જલાલુદ્દીનને મળવા બોલાવી મારી નાંખ્યો (૧૨૯૫).

(૨) અલાઉદ્દીન (ખુની), ૧૨૯૫-૧૩૧૫.

એણે ધણાના પ્રાણ લીધા નેથી ખુની કહેવાય છે. (૧) ગૂજરાતના રાજા કરજુ ઘેલાને હરાવી ગૂજરાત જીત્યું (૧૨૯૭). તેની રાણી કૌસાદેવીને પરણ્યો. (૨) મુગલ સરદાર પ્રતલુગખાનની ચઢાઈ (૧૨૯૮). આવા સાત વખત હુમલા થયા. (૩) રણથંભોરનો કિલ્લો લીધો (૧૩૦૦). (૪) ચીતોડ લેધું (૧૩૦૩). (૫) મલેકકાકુરે (ખંભાતમાંથી પકડાયેલો ગુલામ) માળવા, ખાનદેશ ને મહારાષ્ટ્ર લીધાં (૧૩૦૬). (૬) વરંગુલ લીધું (૧૩૦૯). (૭) કર્ણાટક લીધું (૧૩૧૦). (૮) રામેશ્વર સુધીનો મુઘલ જીત્યો (૧૩૧૨). તે બાદશાહ ધર્મી, અભિમાની, લડવૈઓ ને જીતી હતો.

(૩) ઉમર, ૧૩૧૫-૧૩૧૬.

કાપુરે મુખારકને મારવા મારા મોકલ્યા પરંતુ મુખારકે તેમ-
ને સમજાવ્યાથી તેમણે કાપુરને મારી નાખ્યોને ઉમરને આંધળો કર્યો.

(૪) મુખારક, ૧૩૧૬-૧૩૨૦.

એ દુરાચરણી હતો. ખુશરને રાજ્ય સોંપી પોતે મોજ મજા-
માં પડ્યો તેનું પરીણામ એ ધયું કે ખુશર તેને મારી પોતે રા-
જ થયો.

(૫) ખુશર, ૧૩૨૦-૧૩૨૦.

તે જાતે મુસલમાન હેડ હતો. તેણે લોકો ઉપર ધણો જુલમ
કર્યો તેથી પંજાબમાંથી ગાજીખાન નામના સૂબાએ પાલી તેને મા-
રી નાંખ્યો, ને ગ્યાસુદીન નામ ધારણ કરી પોતે ગાદીએ બેઠો.

(૫) તથલખવંશ, ૧૩૨૦-૧૪૧૪ (૯૪ વર્ષ).

(૧) ગ્યાસુદીન પહેલો, ૧૩૨૦-૧૩૨૫.

(૧) એણે તથલખાખાદમાં રાજ્યગાદી કરી. (૨) એના દી-
કરા જુમાંખાંએ વરંજુળના રાજાને તાબે કર્યો (૧૩૨૩).

(૨) મહુમદ (ગાંડો). ૧૩૨૫-૧૩૫૨.

એનાં અવિચારી કામો. (૧) ચીન તથા ઇરાન ઉપર સ્વારી-
ઓ. (૨) દિલ્હીથી દોલતાખાદમાં રાજ્યધાની કરી. (૩) તાંબા પીતળનાં
નાણાં ચલાવ્યાં. (૪) તેના બલીગનએ માળવામાં જંડ કર્યું, તેથી
તેની જીવતાં ચામડી ઉતારાવી (૧૩૩૮). (૫) પંજાબના સૂબાએ જં-
ડ કર્યું તેથી તેને ગદન માર્યો. (૬) દાંત ઉપર કચર ચણાવી. (૭)
અંગાળાનું જંડ (૧૩૪૦). (૮) કર્ણાટક તથા તૈલંગણ સ્વતંત્ર થયાં
(૧૩૪૪). (૯) ગૂજરાતના સૂબાએ જંડ કર્યું (૧૩૪૭). (૧૦) દક્ષિ-

જ્યાં હુસેનગંધુએ આદાણી વંશ સ્થાપ્યો (૧૩૪૭). (૧૧) પાંડ
જોશની પછવાડે જતાં દ્વામાં તે મરણ પામ્યો (૧૩૫૧).

(૩) ફીરોજશાહ, ૧૩૫૧-૧૩૮૮.

એ બાદશાહ ઘણા દયાળુ સ્વભાવનો હતો ને તેણે ધણા ત્રા-
સદાયક કરો નાક કર્યા તેણે કૂવા, તળાવ, ધર્મશાળાઓ તથા દ-
વાખાનાઓ વગેરે ઘણાં લોકોપયોગી કામ કરી લોકોને સુખી ક-
યાં. વળી જેતીન સાર નહેરો ખોદાવી, તેમાંની જમનાની નહેર હ-
જી સુધી છે.

(૪) આસફીન ખીજો, ૧૩૮૮-૧૩૮૯.

(૫) અબુઅકર, ૧૩૮૯-૧૩૮૯.

(૬) નાસરુદ્દીન, ૧૩૮૯-૧૩૯૨.

(૭) સીકંદર, ૧૩૯૨-૧૩૯૨.

(૮) મહમદ ખીજો, ૧૩૯૨-૧૪૨૨.

(૧) તૈમુરનો હુમલો (૧૩૯૮). દિલ્હી શહેર પાંચ દીવસ સુધી
લૂટચુંતે કતલ ચલાવી. (૨) માળવા, ખાનદેશ, જવાનપુર વગેરેના
સૂબા સ્વતંત્ર થયા.

(૯) બાલસરદાર (દોલતખાન) ૧૪૧૨-૧૪૧૪.

એ બે વર્ષ દિલ્હીના દરવાજામાં અંબેરનાં ઠહેવાય છે.

સૈયદવંશ, ૬૪૧૪-૧૪૫૦ (૩૬ વર્ષ).

(૧) ખીજરખાં, ૧૪૧૪-૧૪૨૧

(૧) દોલતખાનને હરાવી પંજાબના સૂબા ખીજરખાંને સૈયદ
દિલ્હીનું રાજ્ય લીધું.

(૨) મુખારક, ૧૪૨૧-૧૪૩૩.

એને એના વજીરે મારી નાંખી તેના મત્રિજનને ગાદી ઉપર બેસાડયો.

(૩) મહુમદ, ૧૪૩૩-૧૪૪૩.

(૪) આસિમ, ૧૪૪૩-૧૪૫૦

એ નાસ્તિમત હોવાથી બહીમોલ લોદીને રાજ્ય સોંપી બદાયુનમાં રહેવા ગયો.

(૭) લોદીવંશ, ૧૪૫૦-૧૫૨૬ (૭૬ વર્ષ).

(૧) બહીલોલ, ૧૪૫૦-૧૪૮૮.

(૧) જુવાનપુરના સુલતાનને હરાવી તેનો પ્રાંત તાબે કર્યો.

(૨) સીકંદર, ૧૪૮૮-૧૫૧૭.

એણે હિંદુ ધર્મને તુકશાન કર્યું તે રાજ્યગાદી આગ્રામાં કરી. તેના વખતમાં નાનકપંથ નીકળ્યો તે શીરંગી આવ્યા.

(૩) ઇબ્રાહીમ, ૧૫૧૭-૧૫૨૬.

દોસતખાનના બોલવ્યાથી બાબરે આવી એને પાણીપતના મેદાનમાં હરાવી મુગલવંશ સ્થાપ્યો (૧૫૨૬).

મુગલવંશની શરૂઆતમાં દક્ષિણ તથા ઉત્તરનાં રાજ્યોની હકીકત.

દક્ષિણનાં સ્વતંત્ર રાજ્ય.

(૧) ચેરા (૨) ચૈલા (૩) પાંડય (૪) વિજયનગર (૫) બ્રાહ્મણી. તેમાં પહેલાં ચાર હિંદુ ને છેલ્લું મુસલમાની હતાં.

(૧) ચેરા-એ રાજ્ય મ્હૈસુરની પશ્ચિમમાં હતું. તેની ગદી તા-૯૪૬માં હતી. તે ઇ. સ. ૨૮૮ થી ૯૦૦ સુધી રહી.

(૨) ચૈલા-એ રાજ્ય કણ્ઠકમાં હતું, ને તેની રાજ્યધાની તંજાવરમાં હતી.

(૩) પાંડ્ય-એની રાજ્યધાની મદુરામાં હતી.

(૪) વિજયનગર-તે ઇ. સ. ૧૩૩૬ થી ૧૫૬૫ સુધી ચાલ્યું. ૧૫૬૫ માં તાલીકાટની લઢાઈમાં મુસલમાની રાજાઓએ તેનો અંત આણ્યો.

(૫) બ્રાહ્મણી-એ વંશ મહમદતખ્તખના સરદાર જાફરખાંએ ૧૩૪૭ માં સ્થાપ્યો. તે બ્રાહ્મણને ઘેર ગુલામ હતો, ત્યાં તેના પર ધણી પ્રીતિ ડેખાડવામાં આવી હતી તેથી બ્રાહ્મણી વંશ નામ પાડ્યું. તે વંશ ૧૩૪૭ થી ૧૫૨૫ લગી ૧૭૮ વર્ષ ચલ્યો. તેની રાજ્યધાનીઓ ગુલ્લર્ગ, વરંગુળને ખીડર હતી. તેના નાચે પ્રમાણે પાંચ ભાગ પડ્યા.

(૧) અદીલશાહી-અદીલશાહે વીજપુરમાં ૧૪૮૯ માં રાજ્ય સ્થાપ્યું. તેનો ૧૬૮૭ માં ઔરંગઝેબે અંત આણ્યો.

(૨) કુતુબશાહી-કુતુબશાહે ૧૫૧૨ માં ગોલકોંડામાં સ્થાપ્યું. તેનો ૧૬૮૭ માં ઔરંગઝેબે અંત આણ્યો.

(૩) નીઝામશાહી-નીઝામશાહે ૧૪૯૦ માં અહમદનગરમાં રાજ્ય સ્થાપ્યું તેનો શાહજાહે ૧૬૩૭ માં અંત આણ્યો.

(૪) હમાયુશાહી-હમાયુશાહે હમીયપુરમાં ૧૪૮૮ માં રાજ્ય સ્થાપ્યું. તે ૧૫૭૪ માં નીઝામશાહી રાજ્યે જીતી લીધું.

(૫) બરીદશાહી-બરીદશાહે ૧૪૯૮ માં ખીડરમાં રાજ્ય સ્થાપ્યું. ૧૬૫૭ માં ઔરંગઝેબે તાબે લીધું.

હિતર હિંદનાં સ્વતંત્ર રાજ્ય.

(૧) બંગાળા-૧૩૪૦માં ફત્તેહીને સ્થાપ્યું. તે ૧૫૭૬ માં અકબરે ખાલસા કર્યું.

(૨) માળવા-દીસાવરખાંએ ૧૪૦૧ માં સ્થાપ્યું. તે ૧૫૩૧ માં ગૂજરાતના રાજા બહાદુરશાહે હત્યું.

(૩) ગૂજરાત-૧૪૦૩ માં જાફરખાંએ સ્થાપ્યું. તે ૧૫૭૩ માં અકબરે હત્યું. તે વંશના અહમદશાહ પહેલાંએ ૧૪૧૧ માં અગદાવાદ વસાવ્યું.

(૪) જુવાનપુર-૧૩૯૩ માં કવાજખાને સ્થાપ્યું તે બહીસોસ લોદીએ ૧૪૭૪ માં હત્યું.

(૫) રજપુત રાજ્યો-ચીતોડ, જોધપુર, જયપુર વગેરે. આ રાજ્યો તથા અન્ય વંશના શીરાજુદીન રાજાના રાજ્યમાં સ્વતંત્ર થયાં તે સુમતોએ સર કર્યાં.

(૮) શુરવંશ, ૧૫૪૦-૧૫૫૬ (૧૬ વર્ષ).

(૧) શીરશાહ, ૧૫૪૦-૧૫૪૫.

(૧) હુમાયુને કનોજ આગળ હરાવી પોતે રાજા થયાં (૧૫૪૦). (૨) રાયસેનના કિલ્લાના રજપુતોને કપડથી માર્યા.

(૩) કલિંજરના ઘેરામાં દારૂખાતું સળગવાથી બળી મુઓ (૧૫૪૫).

(૨) સત્તીમશાહ, ૧૫૪૫-૧૫૫૩,

(૩) અદીલશાહ, ૧૫૫૩-૧૫૫૬.

(૧) બંગાળા, માળવા અને પંજાબના સૂબા સ્વતંત્ર થયા.

(૨) હુમાયુએ રાજ્યગાદી પાછી છીનવી લીધી (૧૫૫૬).

(૯) મુગલવંશ, ૧૫૨૬-૧૮૫૭ (૩૩૧ વર્ષ).

(૧) બાબર, ૧૫૨૬--૧૫૩૦.

એ ૧૪૮૨ માં જન્મ્યો હતો. એ તૈમુરથી છટ્ટો પુરુષ હતો. ૧૫૦૪ માં કાબુલનું રાજ્ય લીધું ને પછી પગલના સુબા દોલત-ખાનના બેલાવવાથી હિંદુસ્તાન ઉપર ચઢાઈ કરી, ઇબ્રાહીમલોદીને પાણીપતના મેદાનમાં ૧૫૨૬ માં હરાવી મુગલરાજ્ય સ્થાપ્યું. (૧) ક્ષેત્રપુરસીકરી આગળ મેવાડના રાણાસંગને હરાવ્યો (૧૫૨૭). (૨) ચંદેરીને ઘેરા લાલ્લી તેના રાજા મેદનીરાયને હરાવ્યો (૧૫૨૮). (૩) બંગાળને બહાર હત્યાં (૧૫૨૯).

(૨) હુમાયુ, ૧૫૩૦—૧૫૫૬.

એને ત્રણ બાઈ હતા. કામરાન, હિંદાલ ને મીરનસુરી. (૧) ગૂજરાતના રાજા બહાદુરશાહને મદેસર આગળ હરાવ્યો (૧૫૩૫). (૨) ચાંપાનેર હત્યાં (૧૫૩૫). (૩) અફઘાન સરદાર શીરશાહે બંડ કરી બંગાળ તથા બહાર હત્યાં (૧૫૩૯). (૪) શીરશાહે હુમાયુને ચક્રસર આગળ હરાવ્યો (૧૫૩૯). (૫) શીરશાહે હુમાયુને કનોજ આગળ હરાવી કાઢી મૂક્યો (૧૫૪૦). (૬) હુમાયુ ઉમરકોટ નાશી ગયો, ત્યાં એની રાણી હમીદાએ અકબરને જન્મ આપ્યો (૧૫૪૨). (૭) ધરાનના રાજા શાહતમસ્ખની મદદથી રાજ્ય હતી લીધું (૧૫૫૬). (૮) પોતાના મેહેલની સીંદીપરથી પડી મરણ પામ્યો (૧૫૫૬).

(૩) અકબર, ૧૫૫૬-૧૬૦૫

(૧) પાણીપતના મેદાનમાં બહેરામે હેમુને હરાવ્યો (૧૫૫૬).

(૨) બહેરામના હાથમાંથી રાજ્ય વહીવટ લઈ પોતાના નામની દુવાઈ

ફેરવી (૧૫૬૦). આથી બહેરામે ઉસ્કેરાઈ બંડ કર્યું પશ્ચિમે હરા-
વીમારી આપી. સાંથી તે મક્કે હજ કરવા નીકળ્યો. રસ્તામાં તે-
ને તેના પદાણુ દુસ્મને મારી નાંખ્યો. (૩) રજપુત રાજાઓને મુ.
ગલ પાદશાહીના તાબેદાર કર્યા (૧૫૬૧-૧૫૬૮). (૪) એના બાદ
હુડીમતી પંજાબ પર સ્વારી (૧૫૬૬). (૫) ગૂજરાતમાં ઝવડો (૧૫૭૨).
(૬) ગૂજરાત ત્રીજા મુજદ્દને હરાવી જોડા દીધું (૧૫૭૩). (૭) ટો
ડરમલે ઓઢીઆ પ્રાંત જીત્યો (૧૫૭૩). (૮) બંગાળા દાઉદને હરાવી
જીતી લીધું (૧૫૭૬). (૯) કાબુલ મળ્યું (૧૫૮૫). (૧૦) કાશ્મી-
ર જીત્યું ૧૫૮૬. (૧૧) સિંધ જીત્યું (૧૫૮૨). (૧૨) કંદહાર જી-
ત્યું (૧૫૮૪). (૧૩) શાહજહા મુરાદની અહમદનગર ઉપર સ્વારી
(૧૫૮૫). (૧૪) અકબરે પોતે અહમદનગર ઉપર ચઢાઈ કરી, અને
સાંની રાણી ચાંદબીબીને તેનાજ લસકરે દગાથી મારી નાંખવાથી તે-
તામે થયું (૧૫૮૮). (૧૫) ટોડરમલ અને માનસીંહે યુસફજી ભોક્તા
સરદાર જલાલને હરાવી તેઓને વશકીધા (૧૬૦૦). (૧૬) ખાનદેશ
સરકીધું (૧૬૦૧).

એને ત્રણ પુત્ર હતા. મુરાદ, દાનીઆલ અને સલીમ. તેમાંના
પહેલા બે અનુક્રમે (૧૫૮૮) ને (૧૬૦૪) માં મરણ પામ્યા
હતા. એના વખતમાં મુખ્ય પુરૂષો ટોડરમલ (વસુક્તાત ખાતાનો ઉપ-
રી), માનસીંહ (સેનાપતિ), અમુજ્જહન અને ફઝલ (મુખ્ય કવી-
ઓ), ખીરખન અને તાનસેન હતા. અકબર બહાદુર, ઉદાર, ક્ષમા-
વાન, ચંચળ અને ઉદ્યોગી હતો. વળી તે મીતાહારી, સાદો
અને બહુ માયાળુ હતો. તે હિંદુ તથા મુસલમાનોને સરખા ગ-
ણતો ને મોટા મોટા હોદ્દા આપી રાજ રાખતો, તેણે જયપુર તથા

જોધપુરની કન્યાઓ લીધી. જુલમી વેરા બધ કર્યા અને જાળસગત તથા સતી થવાના ચાલ અટકાવ્યા. સર્વને મરણ મુજબ ધર્મ પાળવાની છૂટ આપી. એણે જમાબંધીનો મૂળ પાથો નાખ્યો. તેના વખતમાં અબુલફઝએ આઈન અકબરીનું પુસ્તક બનાવ્યું છે.

(૪) જહાંગીર (સલીમ), ૧૬૦૫-૧૬૨૭.

એને ખુશરૂ, ખુરમ (શાહજહાં), પરવીઝ, અને શહેરીઆર, એ ચાર પુત્ર હતા. (૧) દક્ષિણમાં વસુદાત બાંધનાર મહીક અમ્બરનામનો સરદાર સ્વતંત્ર થયો (૧૬૧૦). (૨) નૂરજહાં નામની ઈરાનથી આવેલી એક રૂપાળી સ્ત્રી જોડે જહાંગીરે [અકબરના વખતમાં પરણવાની કોશીશ કરી, પણ અકબરને એ વાત પસંદ નહિ પડવાથી શેર અફઘાન નામના સરદાર સાથે પરણી. આ માણસને મરાઠી જહાંગીરે તેની સાથે લગ્ન કરીધું (૧૬૧૧). (૩) ખુરમે (શાહજહાં)કેપુરના રાણા અમરસીંહને હરાવ્યો (૧૬૧૪). (૪) સરદોમસરો નામનો ઇંગ્રેજ વેપારની પરવાનગી માટે હિંદુસ્તાનમાં આવ્યો (૧૬૧૫). (૫) શાહજહાંએ મહીકઅમ્બર સાથે મળી જઈ બંડ કર્યું ને જહાંગીરને જેલમ નડી આગળ ઘેરી લીધો (૧૬૨૨). તે ત્યાંથી છૂટી કાશ્મીર ગયો જ્યાં તે મરણ પામ્યો (૧૬૨૭).

(૫) શાહજહાં (ખુરમ), ૧૬૨૭-૧૬૫૮.

(૧) એણે મેહોબતખાન તથા અસોફખાનની મદદથી ગાદી લીધી (૧૬૨૭). (૨) માળવાના સૂબા ખાનજહાનસોદીએ બંડ કર્યું પણ તે માર્યો ગયો (૧૬૨૯). (૩) અહમદનગર તથા ઇલીયપુર જીત્યાં (૧૬૩૬). (૪) બલ્કને કંદહાર જીત્યાં (૧૬૩૭). (૫) શીરગીનાં

થાણાં લૂંટ્યાં (૧૬૩૭). [૬] ધરાનીઓએ કંદહાર પ્રાંત મુગલાધરાજ્ય માંથી છૂટો પાડ્યો (૧૬૫૩). (૭) બીડર લીધું (૧૬૫૭). (૮) કાશી, આગ્રા, ને ઉજ્જનની સલામતી (૧૬૫૭) (૯) તેને દારા, સુન્ન, મુરાદ અને ઐરંગજેય [આલમગીર] એ ચાર પુત્ર હતા. તેમાંના ઐરંગજેયે તેને પદબ્રહ્મ કરી બાંધીખાતે નાંખ્યો (૧૬૫૮). જ્યાં તે મરણ પામ્યો (૧૬૬૬).

એણે આગ્રામાં તાજ મહેલ અને દિલ્હીમાં રાજમહેલ તથા જુમા મસજિદ બાંધાવ્યાં છે. વળી પોતાને બેસવા રત્નજડીત મયૂરાસન બનાવ્યું.

(૬) ઐરંગજેય (આલમગીર મુબરક) ૧૬૫૮—૧૭૦૭.

(૧) પોતાના બાઈ દારાને મારી નાંખ્યો [૧૬૫૯]. [૨] સુન્નને આરાકાનમાં નસાડી મૂક્યો જ્યાં તે મરણ પામ્યો (૧૬૬૦). [૩] મુરાદ તથા દારાના કુંવર સુન્નેમાનતું રણ [૧૬૬૧]. [૪] આ સાગપર મીરજુમલાની સ્વારી (૧૬૬૨). (૫) દક્ષિણમાં શીવાજીએ બળવો ઉઠાવી રાજ્યપદ ધારણ કીધું (૧૬૬૪). પરંતુ તેને દિલ્હી બેસાવી નજરકેદ કર્યો. ત્યાંથી તે કપટથી નાશી છૂટ્યો (૧૬૬૫). (૬) સત્તરામી પંથના સોડોતું નારોળ આગળ બંડ (૧૬૭૬). (૭) જાલ્મીઆબેરો ફરી શરૂ કર્યો (૧૬૭૭). (૮) ઉડેપુરના રાણા રાજસીંહ ઉપર સ્વારી કરી, પાણુ નહિ ફાવવાથી સત્તાદ કરી (૧૬૮૧). (૯) બીજાપુર લીધું (૧૬૮૭). (૧૦) ગોવગઢમાં લીધું (૧૬૮૮). (૧૧) જાલ્મીઆ લીધો (૧૬૯૮). (૧૨) સતારા લીધું (૧૭૦૧).

ઐરંગજેય પણુ અગરની માફક ઉઘોળી ડાહ્યો ને બહાદુર હતો, ને રાજ્યના બધા વધારી. પરંતુ વઢેમી હોવાથી તેણે પોતાના બાપને ફરમાં નાંખ્યો અને બાઈઓના ખુન કર્યો. ને ધર્મીય હોવાથી

હિંદુઓ તરફ દેશ રાખી વર્તે તેને જુલમી કર નાંખી દુઃખ દેતો. જો તેણે બંને જાતોને સરખી રીતે ગણી હોત તે પોતાના બાઈઓનાં ખુન નહિ કર્યાં હોત તે અકબરના જોવા સારો રાજા ગણાત.

(૭) બહાદુરશાહ (શાહઆલમ પહેલો), ૧૭૦૭-૧૭૧૨.

(૧) તેણે જુલમીકરખાનની મદદથી બાઈઓને મારી મારી મેળવી. (૨) શીખ લોકોનું ખંડ (૧૭૧૦).

(૮) જહાંદારશાહ, ૧૭૧૨-૧૭૧૩.

(૧) આગ્રાની લડાઈમાં તેના બીજા ભ્રાત્રી સૈયદ દાની મદદથી હરાવી મારી નાંખ્યો (૧૭૧૩).

(૯) ફરુખશીર, ૧૭૧૩-૧૭૧૯.

(૧) તેણે સૈયદ હુસેન તથા અબ્દુલ્લાની મદદથી ગાદી મેળવી (૧૭૧૩). (૨) શીખ સરદાર ખંદુએ પંજાબમાં ખંડ કર્યું તેથી તેને ધાતકીપણે મારી નાંખ્યો (૧૭૧૬). (૩) ડૉક્ટર હમીદને તેનો રોગ મટાડ્યો તેથી દૈવલોક મુલક કંપનીને આપ્યો (૧૭૧૬). (૪) સૈયદોએ ખટપટ થવાથી તેને મારી નાંખી વારા ફરતી ત્રણ ગાળકાને ગાદીએ બેસાડ્યા (૧૭૧૯). આથી બંને રાજા બનાવનારાઓ કહેવાય છે.

(૧૦) રફીઉદ્દોલા, ૧૭૧૯-૧૭૧૯.

(૧૧) રફીઉદ્દોલા, ૧૭૧૯-૧૭૧૯.

(૧૨) અહમદશાહ, ૧૭૧૯-૧૭૪૮.

(૧) શાહપુર આગળ નીઝામોએ સૈયદોને હરાવ્યા (૧૭૨૦). (૨) નીઝામુલ્લમુલક દક્ષિણમાં સ્વતંત્ર થયો (૧૭૨૪). (૩) નાદીરશાહે કર્નાટ આગળ મુગલોને હરાવ્યા તે મયૂરાસન લઈ ગયો (૧૭૩૯).

(૪) મરેઠાઓએ માળવા પ્રાંત જીત્યો (૧૭૪૩). (૫) અહમદશાહ અબદલી (દુરાની) ની પહેલી સ્વારી (૧૭૪૭).

(૧૩) અહમદશાહ, ૧૭૪૮-૧૭૫૪.

(૧) શાહીભાતુ બંડ ને તેતું સમાવું (૧૭૫૦-૧૭૫૧) (૨) અહમદ દુરાનીની બીજી સ્વારી ને તેની હાર (૧૭૫૨). (૩) એને ગાજીઉદ્દીને આંધળો કરી મારી નાંખ્યો (૧૭૫૪).

(૧૪) આસમગીર બીજો, ૧૭૫૪-૧૭૫૯.

(૧) અહમદદુરાનીની ત્રીજી સ્વારી, અને દિલ્હી તથા મથુરાની લૂટ (૧૭૫૬). (૨) અહમદ દુરાનીની ચોથી સ્વારી (૧૭૫૯).

(૧૫) શાહુઆસમ બીજો, ૧૭૫૯-૧૮૦૬.

(૧) અહમદદુરાનીની પાંચમી સ્વારી ને પાણીપતની લડાઈ (૧૭૬૧). (૨) તે શરૂઆતમાં ઇંગ્લેન્ડને તાબે રહ્યો, પછી સિંધી-આને તાબે ગયો, પરંતુ લાઈસેકે તેને છોડાવ્યો (૧૮૦૩). (૩) ગુલામ કાદરે તેને આંધળો કર્યો, ને તેજ સાક્ષમાં તે મરણ પામ્યો (૧૮૦૬).

(૧૬) અકબર બીજો, ૧૮૦૬-૧૮૩૭.

(૧૭) મહમદ બહાદુરશાહ, ૧૮૩૭-૧૮૫૭.

(૧) ૧૮૫૭ ના બળવામાં તે સામેલ હોવાથી ઇંગ્લેન્ડે ભોકોએ તેને રંગુનમાં કેદ રાખ્યો (૧૮૫૮). (૨) ત્યાં તે મરી ગયો (૧૮૬૨). મુગલવંશ મુસલમાની વંશમાં વધારેમાં વધારે એટલે (૩૩૨ વર્ષ) ચાલ્યો. તેમાં સર્વથી શ્રેષ્ઠ રાજા અકબર થયો.

[૧૦] મરેઠી વંશ, ૧૬૬૪-૧૮૪૮ (૧૮૪ વર્ષ).

(૧) શીવાજી, ૧૬૬૪-૧૬૮૦.

(૧) મરેઠી વંશના સ્થાપનાર શાહજીના દીકરા શીવાજી નો જન્મ (૧૬૨૭). (૨) અફઝલખાનનું ખુન (૧૬૫૯). (૩) ઔરંગજેબના માગા સમસ્તખાનને રાતની વખત જખમી કરી નસાડ્યો (૧૬૬૨). '૪) પહેલી વાર સુરત લૂટ્યું' (૧૬૬૩). (૫) રાજ્યપદ ધારણ કર્યું (૧૬૬૪). ઔરંગજેબે દિલ્લી ખોલાવી તેને તથા તેના દીકરા શંભાજીને કપટથી કેદ કર્યા, પણ યુક્તિથી છૂટી તે સાધુને વેશે દક્ષિણ આબ્યો (૧૬૬૫). (૬) ખીજવાર સુરત લૂટ્યું (૧૬૭૦). (૮) રાયગઢમાં રાજ્યાભિષેક કરાવી સોનાનું દાન આપ્યું (૧૬૭૪). (૯) કર્ણાટક સુધીનો મુઘલ જીત્યો (૧૬૭૬). તે સ્વદેશાભિમાની, અને બહાદુર હતો. ને તેના શરીરનો ખાંધો દીંગણોને મજબૂત હતો.

(૨) શંભાજી, ૧૬૮૦-૧૬૮૯.

(૧) તેણે ગાદીએ આવી પોતાના સગાં વહાલાંને મારી નાંખ્યાં. (૨) કલુશા નામના દુરાચારી બ્રાહ્મણ જોડે વ્યસનમાં પડવાથી ઔરંગજેબે બન્નેને પકડાવી મારી નાંખાવ્યા (૧૬૮૯).

(૩) રાજ્જરામ, ૧૬૮૯-૧૭૦૦.

ઔરંગજેબે જીજગઢ ઘેર્યો તેનાંથી રાજ્જરામ ભાંચ આપી નાઠો (૧૭૦૦).

(૪) શીવાજી બીજો, ૧૭૦૦-૧૭૦૮

તે નાનો હોવાથી તેની મા તારાબાઈ રાજ્ય ચલાવતી હતી. આ વખત શંભાજીના દીકરા શાહુએ આવી તેને હરાવી ગાદી સંભાળી. તેથી તારાબાઈએ કોલાપુરમાં રાજ્ય ચલાવ્યું. આ પ્રમાણે મરેઠી રાજ્યની બે શાખા થઈ. (૧) સતારા (૨) કોલાપુર.

(૫) શાહુ પહુંલો, ૧૭૦૮-૧૭૪૮.

(૧) એ મોજા પાસે પરાજી બાજાજી વિશ્વનાથને કારભાર સોંપ્યો, ને ત્યાંથી પાંચસો જેલ ગણાય.

(૬) ર. મરાઠા, ૧૭૪૮-૧૭૭૭.

(૧) સતારાની આસપાસનો મુલક પોતે તાજે રાખી રાજ્ય હીપરથી હક હઠાવ્યો. આ વખતથી પેશ્વાની ગાદી પુનામાં થઈ (૧૭૫૧). (૨) તે અપુત્ર મરણ પામવાથી તેને દત્તક પુત્ર ગાદી-એ આવ્યો (૧૭૭૭).

(૭) શાહુ બીજો, ૧૭૭૭-૧૮૧૮.

(૧) પેશ્વાની સત્તામાંથી છૂટો થવાને તેણે તોફાન મચાવ્યું, તેથી તેને પેશ્વાએ કેદ કર્યો (૧૮૦૧).

(૮) પ્રતાપસીંહ (બાળાસાહેબ), ૧૮૧૮-૧૮૪૦.

(૧) એના ઉપર શીતુરનો વડેમ આવવાથી તેને ઇંગ્લેન્ડ પદ-બ્રષ્ટ કરી એના બાદને ગાદી આપી.

(૯) શાહુજી (આપાસાહેબ), ૧૮૪૦-૧૮૪૮.

(૧) એ અપુત્ર મરી જવાથી એના વંશજોને પેન્શન બાંધી આપ્યું. એ રીતે સતારાની શાખા બંધ પડી, ને કોલાપુરની શાખા હજુ સુધી ચાલે છે.

(૧૧) પેશ્વાવંશ, ૧૭૧૪—૧૮૧૮ [૧૦૪ વર્ષ].

(૧) બાલાજી વિશ્વનાથ, ૧૭૧૪-૧૭૨૦.

એ બ્રાહ્મણ હતો ને પોતાની બુદ્ધિથી શાહુના વખતમાં પ્ર-ધાન થયો. (૧) દિલ્હી જઈ મરેઠી સત્તાનો વધારો કર્યો અને દ-ક્ષિણની ચોથ લેવાની કચ્છન લીધી (૧૭૧૯).

(૨) બાજીરાવ, (બહાદુર), ૧૭૨૦-૧૭૪૦.

(૧) ડોહની બ્રહ્મમાં ત્રિંબકરાવ ડામાડેને હરાવીને તેના બા-ળકને સૂર્યો બનાવ્યો. (૨) માળવાપ્રાંત તથા નર્મદાથી ચંબલ લગી

ના દેશ દિલ્હીની ગાદીમાંથી છૂટો પાડ્યો (૧૭૩૪). (૩) શીરંગી પાસેથી વસાઇ લીધું (૧૭૩૯). એના વખતમાં નીચે પ્રમાણે મુખ્ય મરેઠી સત્તાઓ જોરપર આવી (૧) મલ્હારરાવ હોલ્કર-ઈંદોર. (૨) રાણોજીસિંધીઆ—ગ્વાલિયર. (૩) પીલાજી ગાયકવાડ—વડોદરા. (૪) કુતેસીંગ ભોંસલે—વરાડ.

(૩) ખાસાજી ખીજે, ૧૭૪૦-૧૭૬૧.

(૧) પેશ્વાની ગાદી પુનામાં થઈ (૧૭૫૧). (૨) મ્હૈસુરના રાજા તથા કર્ણાટકના નવાબ પાસેથી ખંડણી લીધી (૧૭૫૭). (૩) હદગીરની લડાઈમાં સલાબનજંગ તથા નીઝામની હાર (૧૭૬૦). (૪) પેશ્વાના બાઈ રઘુનાથરાવે પંજાબ ઉપર ચઢાઈ કરી, તેથી અહમદશાહ અમલ્લીએ પાંચમી વખત હિંદુસ્તાન ઉપર સ્વારી કરી ને મરેઠા સરદાર સદાશીવરાવ તથા વિશ્વાસરાવને પાણીપતના મેદાનમાં હરાવ્યા. આથી પેશ્વાનું મરણ થયું (૧૭૬૧).

(૪) માધવરાવ, ૧૭૬૧-૧૭૭૨.

(૧) એ નાની ઉમરનો હોવાથી રાજ્યનો કારભાર તેનો કાકા રાધોઆ કરતો. (૨) મ્હૈસુર ઉપર સ્વારી કરી હૈદર પાસેથી દંડકો-ધો (૧૭૬૫ ને ૧૭૬૭). (૩) ચેરકુલ્લી આગળ હૈદરને હરાવ્યો ને કટલીક સરતો કબ્જા કરાવી (૧૭૭૨).

(૫) નારાયણરાવ, ૧૭૭૨—૧૭૭૪.

એ નાનો હોવાથી રાધોઆ કારભાર કરતો. તે સીવાય સખારામ બાપુ મુખ્ય પ્રધાન, તથા નાનાફડનવીસ મુખ્ય અમલદાર હતા. (૧) રાજ્યને ગાંઠે રાધોઆની કુદ સ્ત્રી આનંદીબાઈએ તેનું ખુન કરાવ્યું, પરંતુ તેવામાં તેની સ્ત્રીને પુત્ર થવાથી મરેઠા સરદારાએ સવાઈ માધવરાવ એ નામથી તેને પેશ્વા નીમ્યો. આથી પહેલો મરેઠી વિગ્રહ શરૂ થયો.

(૬) સવાઇ માધવરાવ, ૧૭૭૪-૧૭૯૫.

(૧) પહેલો મરેડી વિગ્રહ (૧૭૭૫-૧૭૮૨). સુરતનું તહનામું (૧૭૭૫). પુરંધરનું તહનામું (૧૭૭૬). વારગામનું તહનામું (૧૭૭૯). સાલખાનું તહનામું (૧૭૮૨). આ છેલ્લા તહનામાથી ઇંગ્રેજને સાબી વગેરે બેટમળ્યાને રાધોખાને પેન્શન આપવામાં આવ્યું. આ રીતે પહેલા મરેડી વિગ્રહનો અંત આવ્યો (૧૭૮૨). (૨) કુર્દલાની લઢાઈમાં મરેડાઓએ નીઝામને હરાવ્યો (૧૭૯૫). (૩) નાના ફકત વાસથી કંટાળી તેણે આપઘાત કર્યો (૧૭૯૫).

(૭) બાહરાવ બીજો, ૧૭૯૫-૧૮૧૮.

સવાઇ માધવરાવને દીકરો નહિ હોવાથી રાધોખાના દીકરા બાહરાવને પેશ્વાઈ મળી. એ મૂર્ખને ખામસો હતો. (૧) નાનાફકતનીસનું મૃત્યુ ને પેશ્વાની પડતી (૧૮૦૦). (૨) વસાઇનું તહનામું (૧૮૦૨). (૩) બીજો મરેડી વિગ્રહ, ઇંગ્રેજ અને સિંધીઆ તથા ભોંસલેની વચ્ચે (૧૮૦૩). એ વિગ્રહમાં દિલ્હી, આગ્રા, લાસ્વારી, અસાઇ અને આરગામની લડાઇઓ થઇ. (૪) ત્રીજો મરેડી વિગ્રહ, જસવંતરાવ હોલકર અને ઇંગ્રેજની વચ્ચે (૧૮૦૪) એમાં દીગ અને ફરકાખાદની લડાઇઓ થઇ. (૫) પેશ્વાએ કાવતરાં કરવાથી પેશ્વા અને ઇંગ્રેજ વચ્ચે ચોથો મરેડી વિગ્રહ થયો (૧૮૧૭ થી ૧૮૧૮). એમાં ખડકી, ફારેગામ, નાગપુર, માહીદપુર, જળલપુર અને આસ્તીની લડાઇઓ થઈ. છેવટે પેશ્વા હાર્યો ને તેને પેન્શન ખાંધી આપી તેનો મુલક ખાલસા કર્યો (૧૮૧૮).

યુરોપી પ્રજાનું ભરતખંડમાં આગમન.

યુરોપથી જે પ્રજાઓ હિંદુસ્તાનમાં વેપારને અર્થે આવી તે-
માં પોર્ટુગીઝ પહેલા હતા. પોર્ટુગાલનો વારકોડીગામા કેપ ઓફ ગુ-
ડહોપને રસ્તે થઇ હિંદુસ્તાનની દક્ષિણે કાલીકટ બંદરે આવ્યો
(૧૪૯૮). તે વખતે કાલીકટનો રાજા ઝામેરીન હતો. તેણે તેને પ્ર-
થમ માન આપ્યું, પણ પછવાડેથી અણખનાવ થયો. વારકોડીગા-
મા ૧૪૯૯ માં પાછો ગયો ને ૧૫૦૨ માં ફરીથી આવ્યો. તે વ-
ખત ઝામેરીનને હરાવ્યો. પછી આલ્બુકર્ક નામે પરાક્રમી અને ચતુ-
ર સરદાર વાઇસરોય થઇ હિંદમાં આવ્યો (૧૫૦૮). તેના સમય-
માં તેમનું રાજ્ય પુરું જોડાપર આવ્યું. તેણે ગોવા તથા બીજી ઘ-
ણી જગાઓ લઇ રાજ્ય મજબુત કર્યું. પણ છેવટે તેને પોર્ટુગાલ
ના રાજાએ ખરતરફ કરી પાછો ખેલાવી લીધો (૧૫૧૫). સોલમા
સૈફાની આખરે તેમની પડતી થઇ. હાલ તેમને તાબે દીવ, દમણ
ને ગોવા છે.

વલંદા.

પોર્ટુગીઝનો લાભ જોઇ વલંદા (ડચ) ભોંડા લલચાયા. તેઓ
યુરોપના હોલાંડ દેશના રહેવાશી છે. તેઓએ પોર્ટુગીઝનું આમ્બો-
યના બંદર સર કર્યું (૧૬૦૫). અને બીજાં ઘણાં બંદર અને ઠા-
પુઓ સર કર્યા. તેઓએ પોતાની રાજ્યધાની ચીન્સુરામાં કરી. તે
મણે એક કંપની સ્થાપી, તેનું નામ ઇસ્ટ ઇન્ડીયા કંપની હતું. તે
ભોંડાએ હિંદુસ્તાનની ખટપટમાં ઝાંઝો ભાગ લીધો નથી. તેઓ બ-
હુ અદેખા હતા ને દેશી પ્રજાપર હેન રાખતા નહિ આથી આખ-
રે તેમની પડતી થઇ ને તેમનાં ઘણાં યાણાં ઇંગ્રેજ તાબે થયાં.

ઇંગ્રેજ.

ઇંગ્રેજે ઇસ્ટ ઇન્ડીયા કંપની સ્થાપી (૧૬૦૦). તેને ત્યાંની

રાણી ઇલીઝાબેથે એક સનદ કરી આપી. એ કંપનીનાં વડાણ પહેલાં સુરતમાં આવ્યાં ને તેમની પહેલી વખાર સુરતમાં થઈ (૧૬૧૫). ઇંગ્રેજનો વેપાર ખૂબ વધ્યો. યુરોપી ભોક્ એક બીજાને કનડતા હતા તેમ છતાં ઇંગ્રેજનું જોર વધ્યું, ને તેઓએ એક પછી એક મદ્રાસ, મુંબઈ અને બંગાળામાં કાઢીઓ ધાકી.

ફ્રેન્ચ.

ઇંગ્રેજની પછી ફ્રેન્ચ આવ્યા ને ફ્રાન્સની પણ ઈસ્ટ ઇન્ડીયા કંપની સ્થપાઈ. તેઓની પહેલી કાઢી સુરતમાં થઈ. એ પ્રજાનો વેપાર સુરતની આબાદનીથી ખૂબ વધ્યો. એ ભોક્ને ઇંગ્રેજ ભોક્ વચ્ચે વિગ્રહ થયા, તેનું વર્ણન નીચે આપવામાં આવ્યું છે.

કર્ણાટકમાં લડાઈ.

એ પ્રજા માંહે માંહે ખૂબ લડતી અને પોતાનું કામ કાઢી લેતી. હૈદરાબાદનો નીઝામ નીઝામુલમુલક મરી ગયો (૧૭૪૮). તેની ગાદીએ તેનો પુત્ર મુજફ્ફર વારસ હતો. પણ જામશરખાનું બીજા પુત્ર નાશીરજંગને હાથ આવ્યાથી તે ગાદીપતી થયો. વળી એજ અરસામાં કર્ણાટકનો નવાબ હાશિમઅલી ગરણ પામ્યો, ને તેની ગાદીએ અન્વરુદ્દીન બેઠો.

આ બંને ગાદીના નવા હકદાર મુજફ્ફર અને અંદા સાહેબે દુષ્કીની મદદ માગી. તેઓએ મળી કર્ણાટકના ખરાનવાગ અન્વરુદ્દીનને અંબૂરની લઢાઈમાં હરાવ્યો ને માર્યો (૧૭૫૦). નાશીરજંગ અને અન્વરુદ્દીનના છોકરા મહમદઅલીએ ઇંગ્રેજની મદદ માગી. દુષ્કીએ ઇંગ્રેજને હરાવ્યા અને દક્ષિણની સૂબેદારી તેને વશ કર્યાથી તે બહુકુલક થયો. એટલામાં ક્વાઈલતેનો અહંકાર તોડનાર અને હિંદુ સ્તાનમાં ઇંગ્રેજ પાથો નાંખનાર મદ્રાસમાં પેદા થયો. ક્લાઈવ એક પચીસ વર્ષનો જીવાન માણસ પ્રથમ વેપાર ખાતામાં હોતો તો.

પોતાની બહુલી લશ્કરી ખાતામાં કરાવી હતી. યુદ્ધકળામાં તે બહુ અંચળ અને દુષ્કીના જેવો ચતુર, યુક્તિવાન અને કપટી હતો. તે ત્રણ દીવસમાં દેવીકોટા જીતવામાં પ્રખ્યાત થયો. એણે એકાએક અ-કોટને ઘેરો ધાડ્યો (૧૭૫૧). ચંદા સાંકળ નાકો ને તેણે પોતાના છોકરા રાજસાંકળને મોકલ્યો. તેને કલાઇવે આર્નર્ડ આગળ હ-રાવ્યો (૧૭૫૧), અને ખીજવાર કાનેપાક આગળ હરાવ્યો (૧૭૫૨). એમ ફ-તેહ પામતો એ આગળ ચાલ્યો અને દુષ્કીની હિંદુસ્તાનમાં રાજ્ય સ્થાપવાની ધારણા ઉઘી વાળી. દુષ્કીની ફ્રાન્સે ત્રિયિનાપક્ષીને ઘેરો ધાડ્યો (૧૭૫૨), પણ દુષ્કીને લૉરેન્સે હરાવ્યો. દુષ્કીને આ-ખરે સ્વદેશ બોલાવી લીધો. ત્યાં તે દરીદ્ર અવસ્થા બોગવી મરણ પામ્યો. પછી ફ્રેંચ સરદાર લાલ્લી અને યુશીએ વાંદીવાશને ઘેરો ધાડ્યો (૧૭૫૮). ત્યાં યુદ્ધ થયું તેમાં ફ્રેંચ હાર્યા ને યુશી પકડાયો. ત્યાર પછી હિંદુસ્તાનમાં ફ્રેંચ સત્તાની સગામિ થઇ.

ખંગાળા.

ત્યાર પછી કલાઇવ ખંગાળા જીતવામાં રોકાયો. તે વખતે સુ-રાજકુટુંબી રાજ્ય કરતો હતો, તેણે તર્કટ દરી ઇંગ્રેજોને હાંકી દાઢ-વાનો ઇરાદો કર્યો. તેણે કાશીમ ખખરના ઇંગ્રેજોને નજીવા કારણથી લૂટ્યા ને, ફોર્ટવીલીયમ ઉપર ઘેરો ધાકી ૧૪૬ ઇંગ્રેજોને એક અંધારી કોટડીમાં (પ્લેકહોલ) પૂર્યા. તેમાંથી ખીજે દીવસે સવારે માત્ર ૨૩ માણસ જીવતા નીકળ્યા. પણ કલાઇવને ખખર પડનાંજ તેની સામે ધક્કો આપીને પલાસીના રણમાં તેને મોટી હાની સાથે હરાવ્યો (૧૭૫૭). તેની ગાદી મીરજાસમે આપી પણ તેનાથી બરોબર રા-જ્ય ન ચલાવાયાથી મીરજાસમે ગાદી આપી તે મીરજાસમ કડક મિનનજનો તથા માયાનો ફરેલો હતો. પણ તેને ૧૭૬૩ માં ઘેરી-

આના રણમાં હરાવ્યો. મીરકાસમ નાશી અયોધ્યે ગયો ને નવાબ સુમ્મહદૌલાને મળ્યો. તે જાનેએ પાદશાહ શાહઆલમની મદદથી પટણા ઉપર હુલ્લો કર્યો પણ હાર્યા. ફરીથી તેમને બકસર આગળ મેજર મનરોએ હરાવ્યા (૧૭૬૪). મીરકાસમ નાશી ગયો ને પાદશાહ તમા નવાબ શરણે આવ્યા. આ વખત મીરજફરને ફરીથી ગાદીએ બેસાડ્યો; પણ તે ૧૭૬૫ માં મરી ગયો તેની ગાદીએ તેનો છોકરો નાઝીમહદૌલા બેઠો. પણ તેણે પેન્સન લઈ રાજ્ય વહીવટ ઇંગ્લેન્ડે સોંપ્યો.

(૧૨) ગવર્નર, ૧૭૫૮—૧૭૭૪ [૧૬ વર્ષ].

હાઈકોમિશનર, ૧૭૫૮—૧૭૬૭.

(૧) મીન્સુરા આગળ વલંદાને હરાવ્યા (૧૭૫૯). (૨) ફ્રેન્ચ સરદાર લાલો તથા બુશીને કુટ સાહેબે વાન્દીવાશ આગળ હરાવ્યા (૧૭૫૯). (૩) અંગાળાની ગાદી ઉપરથી મીરજફરને હાડી મીરકાસમને બેસાડ્યો. (૪) મીરકાસમને ઘેરીઆ આગળ હરાવ્યો. (૧૭૬૩). (૫) અયોધ્યાના નવાબ સુમ્મહદૌલા અને મીરકાસમ વચ્ચે મનરો સાહેબે પટણા તથા બકસર આગળ હરાવ્યા (૧૭૬૧ તથા ૧૭૬૪). કબાઈવ શરવીર, લડવૈયો અને ચતુર હતો, પણ બહોળા દગાખોર હતો.

(૨) હુરીવેરેલ્સ્ટ, ૧૭૬૭—૧૭૬૯.

(૧) પહેલો મહેસુર વિચક, ઇંગ્લેન્ડ અને હૈદર વચ્ચે (૧૭૬૭ થી ૧૭૬૯). એમાં અંબૂર, ત્રિનોમાલી અને અંગામની લડાઈઓ થઈ (૭૬૭).

(૩) જોનકાઈ અર, ૧૭૬૯—૧૭૭૧.

(૧) મદ્રાસનું તહનામું (૧૭૬૯).

(૪) વૉરન હેસ્ટીંગ્સ, ૧૭૭૨-૧૭૭૪.

(૧) રૌલીલાભેડે યુદ્ધ [૧૭૭૪]. [૨] રેગ્યુમેટીંગ એક્ટ (૧૭૭૪).

જેની રૂઢિએ તે પ્રથમ ગવર્નર જનરલ થયો.

[૧૩] ગવર્નર જનરલ, ૧૭૭૪-૧૮૫૮ (૮૪ વર્ષ).

(૧) વૉરન હેસ્ટીંગ્સ, ૧૭૭૪-૧૭૮૫.

(૧) પહેલો મરેડી વિગ્રહ (૧૭૭૫થી ૧૭૮૨). (૨) ક્ષત્રિયાના બ્રાહ્મણ નંદકુમારને ફાંસીદીધી (૧૭૭૬). (૩) મહેસુરનો ખીજો વિગ્રહ, ઇંગ્લેન્ડ અને હૈદર તથા એના છોકરા દીપુવચ્ચે (૧૭૮૦ થી ૧૭૮૪) એમાં પોલીસોરચિત્તાંબ્રમ, પોર્ટોનોવો, પોલીસેરખીજ, શોભિંગર અને પનિઆનીની લડાઈઓ થઈ. (૪) હૈદરનું મરણ (૧૭૮૨). [૧] કાશીના રાજા ચૈયતસીંમ અને અયોધ્યાની એ મો પાસેથી જોર જીતી લઈ મથી નાણાં કઢાવ્યાં [૧૭૮૧-૧૭૮૨] (૬) ફૉક્સનું ખીજ (૧૭૮૩). (૭) પીટનું ખીજ (૧૭૮૪). (૮) માંગસોરનું તહનામું (૧૭૮૪).

(૨) સરખોલ મેકડર્મિસન ૧૮૮૫-૧૭૮૬ [અંકડોંગ].

(૩) લૉર્ડકૉર્નવૉલીસ, ૧૭૮૬-૧૭૯૩.

(૧) સરકારપ્રાંત ઇંગ્લેન્ડને નીકામે આપ્યો (૧૭૮૮). (૨) નાડા, કુર્ગ અને મલખારપર દીપુની લડાઈ (૧૭૮૮). (૩) ત્રાવણકોર ૨ ઉપર દીપુનો હુમલો (૧૭૮૯). (૪) ખીજો મહેસુર વિગ્રહ. ઇંગ્લેન્ડ અને દીપુની વચ્ચે (૧૭૯૦થી ૧૭૯૨). એમાં અરિકેરાની લડાઈ

ચઢ. (૫) બંગાળાની રથાઇજમાળાંદી (૧૭૯૩).

(૪) સરજાનશોર, (લૉડટેનમાઉથ) ૧૭૯૩-૧૭૯૮.

(૧) કુર્દલાની લઢાઇ (૧૭૯૫). (૨) અયોધ્યાનો મામલો અને ચેરીનું ખુન (૭૯૮).

(૫) સરઅંદયુડકલાઈ, ૧૭૯૮-૧૭૯૮ [અંકટીંગ].

(૬) લૉડબેલેસ્કી (મૉર્નીંગન), ૧૭૯૮-૧૮૦૫.

[૧] મ્હૈસુરનો ચોથો ત્રિઅહ, ઇંગ્રેજ અને ટીપુ વચ્ચે [૧૭૯૯]. એમાં સદાશિર, માલવેશી અને શ્રીરંગપટ્ટણની લઢાઇઓ થઈ. છેલ્લીમાં ટીપુ રણમાં પડ્યો. [૨] સુરત લીધું [૧૮૦૦]. [૩] વસાઇનું તહનામું, બાહરાવ પેશ્વા અને ઇંગ્રેજ વચ્ચે તેથી ઇંગ્રેજને સુરત અને મુંબઈની આબુઆબુનાં ગામો મળ્યાં (૧૮૦૨) (૪) ખીજો મરાઠી વિઅહ (૧૮૦૩). (૫) સીરજીઅંજે ગામનો કરાર, ઇંગ્રેજ અને સિંધી-આ વચ્ચે (૧૮૦૩). (૬) ત્રોજો મરેઠી વિઅહ (૧૮૦૪). (૭) ભરત પુરનો ઘેરો (૧૮૦૪).

(૭) લૉડ કૉર્નવૉલીસ ખીજવાર), ૧૮૦૫-૧૮૦૫.

(૮) સરજયૉર્જમાલો, ૧૮૦૫-૧૮૦૬. (અંકટીંગ).

(૧) વેલોરનું ખંડ (૧૮૦૬).

(૯) લૉડમીટો, ૧૮૦૬-૧૮૧૩.

(૧) ફ્રેંચ સંસ્થાન મોરીશ્યસ, બુર્માન વગેરે જીતી લીધાં ૧૮૦૯) (૨) શીખ રાજ રણજીતસીંગ જોડે કરાર (૧૮૦૯).

(૧૦) લૉડહેસ્ટીંગ્સ (મૉયરા), ૧૮૧૩-૧૮૨૩.

(૧) નેપાળના ગુર્ખા લોક જોડે યુદ્ધ અને સંધી (૧૮૧૪ થી ૧૮૧૬). એમાં મલુન, મકવાનપુર અને હરીહરપુરની લઢાઇઓ.

થઇ. (૨) ગંગાધરશાસ્ત્રીનું ખુન (૧૮૧૬). (૩) પીંઢારી વિગ્રહ, ઇંગ્લેન્ડ અને પીંઢારી સરદાર અમીરખાન, ચીતુ અને દરીમખાન વચ્ચે (૧૮૧૭). (૪) ચોથો મરેડી વિગ્રહ (૧૮૧૭ થી ૧૮૧૮) પેશ્વાને પેન્શન આપી તેનો મુલક ખાલસા કર્યો. (૫) મહેસરનો કારાર, ઇંગ્લેન્ડ અને હોલ્કર વચ્ચે (૧૮૧૯). [૬] સીંગાપુર મળ્યું (૧૮૧૯).

(૧૧) જૉન ઍડમ, ૧૮૨૩-૧૮૨૩ (એક્ટીંગ).

(૧૨) લૉર્ડઆર્મ્સ્ટ્રેન્ગ, ૧૮૨૩-૧૮૨૮.

(૧) પહેલો અહીં વિગ્રહ, ઇંગ્લેન્ડ અને અહીં ભોક વચ્ચે (૧૮૨૪-૧૮૨૬). એમાં રંગુન, પ્રોમ અને પગામની લડાઈઓ થઇ. (૨) આસામને ત્રીનાસરીમ પ્રાંત મળ્યા (૧૮૨૬). (૩) ભરતપુર જીત્યું (૧૮૨૭).

(૧૩) લૉર્ડવીલીયમબેન્ટીન, ૧૮૨૮-૧૮૩૫.

(૧) કુર્ગપ્રાંત ખાલસા કર્યો (૧૮૨૮). (૨) સતી થવાનો આ લખાંશ પાડ્યો (૧૮૨૯). (૩) હંગી ભોકનો નાશ કર્યો (૧૮૩૦). (૪) કમ્પનીને ફરી સનદ આપી (૧૮૩૪). (૫) ઇંગ્લેન્ડ નીશાળો રચાવી. આગળોટો શરૂ થઇ ને યુરોપખંડનો ટુંકો રસ્તો નીકળ્યો (૧૮૩૪).

(૧૪) સરચાર્લ્સમેટકાફ, ૧૮૩૫-૧૮૩૬ (એક્ટીંગ).

(૧) છાપખાનાને છૂટ આપી [૧૮૩૫].

(૧૫) લૉર્ડઆર્મ્સ્ટ્રેન્ગ, ૧૮૩૬-૧૮૪૨.

(૧) અયોધ્યાની ગાદીને માટે ખંડ (૧૮૩૭). (૨) સતારાના રાજાનો રાજ્યદ્રોહ (૧૮૩૯). [૩] અફઘાન વિગ્રહ, ઇંગ્લેન્ડ અને અફઘાન વચ્ચે (૧૮૩૯ થી ૧૮૪૨). એમાં પરવાન અને કંદહારની લડાઈઓ થઇ. શાહ સુલ્તાને કંદહારનાં ગાદીએ બેસારહો;

[૧૮૩૯]. [૫] ચીન જોડે યુદ્ધ [૧૮૪૦ થી ૧૮૪૨]. (૬) હાંગ કાંગ બેઠ મળ્યો [૧૮૪૨].

(૧૬) લૅર્ડ આલ્બનખરો, ૧૮૪૨-૧૮૪૪.

(૧) અફઘાનીસ્તાન હોડી દીધું (૧૮૪૨). (૨) સિંધ જોડે વિઝહ ને તેનું ખાલસા થયું (૧૮૪૩). એમાં મિયાની અને હૈદ્રાબાદની લઢાઈઓ થઈ. (૩) સિંધીઆ જોડે વિઝહ (૧૮૪૩). એમાં મહારાજપુરને, પતીઆરની લઢાઈઓ થઈ.

(૧૭) લૅર્ડ હાડર્ડિંગ, ૧૮૪૪-૧૮૪૮.

(૧) પહેલો શીખ વિઝહ (૧૮૪૫-૧૮૪૬). એમાં મુડકી, શીરોજપુર, બદિવાલ, અલીવાલ, અને સોબ્યાનની લઢાઈઓ થઈ. (૨) દીકરીઓને દુધ પાતી કરવાને ચાલ આટકાળ્યો, અને ઓઢીઆના જંગલી ભોકમાં નરમેધ કરવાનો ધારો હતો તે બંધ પાડ્યો (૧૮૪૬).

(૧૮) લૅર્ડ ડેલ્હાઉસી, ૧૮૪૮-૧૮૫૬.

(૧) ખીજો શીખ વિઝહને પંજાબ ખાલસા થયું (૧૮૪૮-૧૮૪૯). તેમાં ચિલ્હિઅનવાલા, કિનીરી, સદુસેન અને ગૂજરાતની લઢાઈઓ થઈ. (૨) સતારાનું રાજ્ય ખાલસા કર્યું (૧૮૪૯). (૩) ખીજો બ્રહ્મી વિઝહ (૧૮૫૨). એમાં રંગુન અને પેગુની લઢાઈઓ થઈ, અને રંગુન, પેગુ અને પ્રોમ મળ્યાં. (૪) ઈંગ્રેજે કરોલી, જહાંસી અને નાગપુરના રાજ્ય ખાલસા કર્યાં (૧૮૫૩). (૫) નીઝામને ત્યાં રહેતા ઈંગ્રેજ ભસ્કરના ખરચ પેટે વરાડ પ્રાંત મળ્યો (૧૮૫૩). (૬) અયોધ્યાનું રાજ્ય ખાલસા કર્યું (૧૮૫૬). (૭) રૈલવે બાંધી તથા ટપાલ ખાતામાં સુધારો કર્યો, ને તાર ચાલુ થયો.

(૧૯) લૅર્ડ કૅનીંગ, ૧૮૫૬-૧૮૫૮.

(૧) સીપાઈ ભોકાનો બળનો (૧૮૫૭). (૨) ધરાનને ચીનપર

સ્વારીમો [૧૮૫૭]. [૩] મહારાણી વિક્ટોરીઆનો હાંડેરો [૧૮૫૮].

(૧૪) વાઈસરોય, ૧૮૫૮-૧૮૬૪.

(૧) લૉર્ડ કેનીંગ, ૧૮૫૮-૧૮૬૨.

રાજ્યમાં સુધારા.

(૨) લૉર્ડ એલ્ગન, ૧૮૬૨-૧૮૬૩ (નવેમ્બર).

(૧) વાહાણી ભોકતું બંડ સમાવ્યું (૧૮૬૨). (૨) રૂના વેપારને હોતેજન આપ્યું (૧૮૬૨-૧૮૬૩).

[૬] સરજોન લૉરેન્સ, ૧૮૬૪-૧૮૬૯.

[૧] ભૂતાન જોડે વિચ્છેદ [૧૮૬૪]. [૨] આઢીઆને બુદ્ધખંડમાં દુકાળ [૧૮૬૬ ને ૬૮]. [૩] કાઠીયાવાડમાં વાઘેર ભોકતું બંડ સમાવ્યું. [૪] અફઘાનીસ્તાનમાં શેરખ્તા ગાદીએ આવ્યો.

(૪) લૉર્ડમેયો, ૧૮૬૯-૧૮૭૨.

(૧) અંબાલાનો દરગાર (૧૮૬૯), (૨) ડયુક ઓફ એડીનબરો હિંદુસ્તાનમાં પધાર્યો (૧૮૬૯). [૩] મીઠા ઉપર જઘાત વધારી. (૪) અન્દામાન ટાપુમાં અફઘાન કેદીએ તેને મારી નાંખ્યો (૧૮૭૨).

(૫) લૉર્ડનૉર્થબ્રુક, ૧૮૭૨-૧૮૭૬,

[૧] બંગાળમાં દુકાળ પડ્યો (૧૮૭૪). (૨) વડોદરાના મહલા રરાવ ગાયકવાડને પદ્મશ્રી કરી મદ્રાસમાં કેદકર્યો [૧૮૭૫]. [૩] પ્રિન્સ ઓફ વેલ્સ હિંદુસ્તાનમાં આવ્યા [૧૮૭૫].

[૬] લૉર્ડલીટન, ૧૮૭૬-૧૮૮૦.

(૧) મહારાણી વિક્ટોરીઆએ કૈસરેહિંદ પધારાણુ કર્યું [૧૮૭૭] મદ્રાસમાં દુકાળ [૧૮૭૭] [૩] બીજો ને ત્રીજો અફઘાન વિચ્છેદ [૧૮૮૮-૧૮૮૦]. (૪) લાઈસેન્સ ટૉસ નાંખ્યો (૧૮૭૮).

(૭) લૉર્ડ રીપન, ૧૮૮૦-૧૮૮૪.

(૧) અફઘાન વિગ્રહનો અંત આણ્યો ને અબદુલ્લ રહેમાનને માદી આપી (૧૮૮૧). (૨) ઇલ્ખાટ ખીલ મંજુર થયું (૧૮૮૩). (૩) સુવેઝની નહેર માટે મીસરમાં ભારે લઢાઈ. (૪) છાપખાતાને પૂર્ણ છૂટ આપી તથા દેશીઓને સ્થાનિક સ્વરાજ્યનો હક આપ્યો અને હિંદુસ્તાનને લાભકારક ખીલ કટલાંક કામો કર્યો.

(૮) લૉર્ડ ડફીન, ૧૮૮૪-૧૮૮૮.

(૧) ત્રીજો ખલ્લી વિગ્રહ રાજ થીએને કેદ કર્યો ને શુધ્ધ ખલ્લદેશ ખાલસા કર્યો (૧૮૮૫). (૨) રાવળપીંડીનો દરબાર ભરી અફઘાન અગીરને ખારસાખ રૂપીઆનું સાક્ષીઆણું (વર્ધાસન) ખાંધી આપ્યું (૧૮૮૫). (૩) ગ્વાલિઅરનો કિલ્લો સિંધીઆને પાછો સોંપ્યો (૧૮૮૬). (૪) સીક્રીમ ઉપર તથા કાળાપર્વત આગળ રહેનારનો કેા ઉપર ચઢાઈ (૧૮૮૮).

લૉર્ડલેન્ડેડાઉન, ૧૮૮૮-૧૮૯૪.

(૧) કાસ્મીરના રાજાને પદભ્રષ્ટ કર્યો. (૧૮૮૯). પણ આખરે રાજ્ય પાછું સોંપ્યું (૧૮૯૧). (૨) પ્રિન્સઆફ વેલ્સના મોટા પુત્ર પ્રિન્સ આલ્બર્ટ વિક્ટરની હિંદમાં પધરામણી (૧૮૮૯). (૩) રૂશીઆના ઝારનો શાહઝાદો પ્રિન્સ નીકોલસન ભરતખંડમાં આવ્યો (૧૮૯૦). (૪) રાહવટનું ખીલ પસાર થયું (૧૮૯૧). (૫) મણીપુરના રાજાને હરાવી મણીપુર ખાલસા કર્યું, ને તે રાજાને દેશનીકા લ કરી સેનાપતીને ફ્રાંસી દીધો (૧૮૯૧). (૬) પ્રભાસપાટણ તથા મુંબઈમાં મુસલમાનો તથા હિંદુઓ વચ્ચે મોટો અથડો (૧૮૯૩).

(૧૦) લૉર્ડએલ્જન, ૧૮૯૪ ના ભનેવારીમાં સથી,

હિંદુસ્તાનમાં થયેલી લઢાઈઓ.

સાલ.	લઢાઈનું નામ.	કોનીકોની વચ્ચે.	પરિણામ.
૧	ઈ.સ.પૂ. ૫૦૦૦ કુરુક્ષેત્ર (પાણ્ડીપત ૧)	પાંડવ અને કૌરવ.	કૌરવ હાર્યા.
૨	ઈ.સ.પૂ. ૩૨૭ જ્યેષ્ઠ	સીકંદર તથા પૌરસ.	પૌરસ હાર્યા.
૩	ઈ.સ. ૧૦૨૪ સોમનાથ	મહમદગીઝનવાને ગૂજ રાતનો રાજા બીમ.	બીમની હાર.
૪	૧૧૯૧ સ્યાનેશ્વર	મહમદ ઘોરીને પૃથુરાય.	મહમદ હાર્યા.
૫	૧૧૯૩ પાણ્ડીપત (૨)	મહમદ ઘોરીને પૃથુરાય.	પૃથુરાય હાર્યા.
૬	૧૨૯૩ ઇલોચપુર	મુસલમાનોને હિંદુ.	હિંદુ હાર્યા.
૭	૧૫૨૬ પાણ્ડીપત (૩)	બાબર ને હિંદુ.	હિંદુ હાર્યા.
૮	૧૫૨૭ ફતેહપુર સીકરી	બાબર ને મેવાડનો રાણો સંગ.	સંગ હાર્યા.
૯	૧૫૪૦ કનોજ	હુમાયુને શીરશાહ.	હુમાયુ હાર્યા.
૧૦	૧૫૫૬ પાણ્ડીપત [૪]	હેમુને ખહેરામ.	ખહેરામ હાર્યા.
૧૧	૧૬૫૭ કાશી	દારા ને સુગ.	સુગ હાર્યા.
૧૨	૧૬૫૭ આગ્રા	ઔરંગઝેબ ને દારા.	દારા હાર્યા.
૧૩	૧૬૫૭ હિંદોલ	મુરાદ ઔરંગઝેબ ને જસવત સીંગ.	જસવત સીંગ હાર્યા.
૧૪	૧૭૧૩ આગ્રા	જહાંદાર ને ફર્રુખશીર.	જહાંદાર શાહ હાર્યા.
૧૫	૧૭૨૦ શાહપુર	સૈયદ અબ્દુલ્લાનેનીઝામ.	સૈયદોની હાર.
૧૬	૧૭૩૪ હોલોઈ	બાહરાવ પેશ્વાને ત્રિંગ કરાવ ડાહ્યાડે.	ડાહ્યાડે હાર્યા.
૧૭	૧૭૩૮ કનોજ	નાદીરશાહ ને મુગલા ડાહ્યાડે.	મુગલા ડાહ્યાડે હાર્યા.

૧૮ ૧૭૪૧ અંખૂર [૧]	મરેઠાને નવાખદે. સ્તઅલ્લી.	નવાખ હાર્યો.
૧૯ ૧૭૪૬ મદ્રાસ	ફ્રેંચને હુલ્લાટકના નવાખ.	નવાખની હાર.
૨૦ ૧૭૪૮ સરહિંદ	મુગલોને અહમદશાહ અમલ્લી.	અમલ્લી હાર્યો.
૨૧ ૧૭૫૦ ત્રિચિનાપલ્લી	મુજફ્ફરજંગને નાશીરજંગ.	મુજફ્ફર હાર્યો.
૨૨ ૧૭૫૦ અંખૂર [૨]	હુલ્લીને અનવરૂદીન.	અનવરૂદીન હાર્યો.
૨૩ ૧૭૫૧ આર્ની	હલાખને રામસાહેબ.	રામસાહેબ હાર્યો.
૨૪ ૧૭૫૨ કાવેપાક	હલાખ તથા રામસાહેબને ફ્રેંચ.	તથા ફ્રેંચ હાર્યો.
૨૫ ૧૭૫૨ બાહર	મેજરલોરેન્સને ફ્રેંચ.	ફ્રેંચ હાર્યો.
૨૬ ૧૭૫૭ પ્લાસી	હલાખને સુરાજ-ઉ-દૌલા.	સુરાજ-ઉ-દૌલા હાર્યો.
૨૭ ૧૭૫૯ વાંદીવાશ	ઇન્ડુ તથા લાલીઅને ખુશી.	ફ્રેંચ હાર્યો.
૨૮ ૧૭૫૯ ચીન્સુરા	ઇંગ્લેન્ડ ને વલંદા.	વલંદા હાર્યો.
૨૯ ૧૭૬૦ ઉદ્દગીર	મરેઠા ને મુગલો.	મુગલો હાર્યો.
૩૦ ૧૭૬૦ પટણા	ઇંગ્લેન્ડ ને મીરકાસમ.	મીરકાસમ હાર્યો.
૩૧ ૧૭૬૧ પાણીપત [૫]	ફરાતી અને મરેઠી લશ્કર.	મરેઠા હાર્યો.
૩૨ ૧૭૬૧ પટણા [૨]	ઇંગ્લેન્ડ અને મીરકાસમ, મુગલ, મુગલ-ઉ-દૌલાને શાહ આલમ.	મીરકાસમ, મુગલ, મુગલ-ઉ-દૌલાને શાહ આલમ હાર્યો.
૩૩ ૧૭૬૩ ઘેરીઆ	ઇંગ્લેન્ડ ને મીરકાસમ.	મીરકાસમ હાર્યો.
૩૪ ૧૭૬૪ બક્સર	મનરોને મુગલ-ઉ-દૌલા.	મુગલ-ઉ-દૌલા હાર્યો.
૩૫ ૧૭૬૪ બાલ્ખી	ઇંગ્લેન્ડ અને મુગલ-ઉ-દૌલાને મરેઠા.	મુગલ-ઉ-દૌલા તથા મરેઠા હાર્યા.

૩૬-૧૭૬૭ અંબૂર [૩]	કર્નલ રિમયને હૈદર.	હૈદર હાંયો.
૩૭ ૧૭૬૭ ત્રિનોગાલી	કર્નલરિમય અને ની- આમ ને હૈદર.	નીઆમ તથા હૈદર હાંયો.
૩૮ ૧૭૬૭ ચંગામ	ઈંગ્રેજ નેહૈદર.	હૈદર હાંયો.
૩૯ ૧૭૭૨ ચેરકુલી	હૈદર ને પેશ્વા.	હૈદર હાંયો.
૪૦ ૧૭૮૦ પોલીસોર	કર્નલએલીને હૈદર.	ઈંગ્રેજહાંયાનેએલી પકડાયો.
૪૧ ૧૭૮૧ ચિલાંચમ	હૈદરનેસરખ-કૂટ.	સરખ-કૂટહાંયો.
૪૨ ૧૭૮૧ પોટોનોવો	કૂટ ને હૈદર.	હૈદર હાંયો.
૪૩ ૧૭૮૧ પોલીસોર [૨]	કૂટ ને હૈદર.	હૈદર હાંયો.
૪૪ ૧૭૮૧ શોભિંગર	કૂટ ને હૈદર.	હૈદર હાંયો.
૪૫ ૧૭૮૨ પનિઆની	ઈંગ્રેજને હૈદર.	હૈદર હાંયો.
૪૬ ૧૭૯૧ ચરિકેરા	ટીપુનેલાઉકર્નવાલીસ.	ટીપુ હાંયો.
૪૭ ૧૭૯૨ અજમેર	સિંધીઆને હોલકર.	હોલકર હાંયો.
૪૮ ૧૭૯૫ કુર્દા	મરહાને નીઆમ.	નીઆમ હાંયો.
૪૯ ૧૭૯૯ માલવેશી	ઈંગ્રેજને ટીપુ.	ટીપુ હાંયો.
૫૦ ૧૭૯૯ સદાશિર	ઈંગ્રેજને ટીપુ.	ટીપુ હાંયો.
૫૧ ૧૭૯૯ શ્રીરંગપદ્મજી	ઈંગ્રેજને ટીપુ.	ટીપુહાંયો ને ર જુમાં પડ્યો.
૫૨ ૧૮૦૧ ઇંદોર	સિંધીઆને જસવંત રાવ હોલકર.	જસવંતરાવહાંયો.
૫૩ ૧૮૦૧ પુના	જસવંતરાવઅનેપેશ્વા ને સિંધીઆ.	પેશ્વાને સિંધી આ હાંયો.
૫૪ ૧૮૦૧ ઉજ્જન	જસવંતરાવનેસિંધીઆ.	સિંધીઆ હાંયો.
૫૫ ૧૮૦૩ અસાઈ	જનરલવેલેરલી અને હોલકરાવનેરાધીજી.	હોલકરાવનેરા ધીજીહારયા.

૫૬ ૧૮૦૩ દિલ્હી	જનરલલેફનેસિંધીઆ.	સિંધીઆહાર્યો.
૫૭ ૧૮૦૩ લાસ્વારી	જનરલલેફનેસિંધીઆ.	સિંધીઆહાર્યો.
૫૮ ૧૮૦૬ આંઆ	જનરલલેફનેમરેહા.	મરેહા હાર્યો.
૫૯ ૧૮૦૪ દીગ	ફ્રેજરમાનસન અને જ સવંતરાવ હોલ્કર.	જસવંતરાવહો લ્કર હાર્યો.
૬૦ ૧૮૦૪ ફરકાળાદ	લૉડલેફને હોલ્કર.	હોલ્કર હાર્યો.
૬૧ ૧૮૦૪ ભરતપુરનો ઘેરો (૧) ઇંગ્રેજશહેર ઘેર્યું.		જાન્યું નહિ.
૬૨ ૧૮૧૭ ખડકી	ઇંગ્રેજનેબાજીરાવ પેશ્વા.	બાજીરાવહાર્યો.
૬૩ ૧૮૧૭ કારેગામ	ઇંગ્રેજને મરેહા.	મરેહા હાર્યો.
૬૪ ૧૮૧૭ નાગપુર	ઇંગ્રેજને મરેહા.	મરેહાહાર્યો.
૬૫ ૧૮૧૭ મહીંદપુર	સરજે હિસ્તોપ માલ્હ મને હોલ્કર.	હોલ્કર હાર્યો.
૬૬ ૧૮૧૭ જળણપુર	ઇંગ્રેજને મરેહા.	મરેહા હાર્યો.
૬૭ ૧૮૧૮ આસ્દી	ઇંગ્રેજને ગોખલે	ગોખલેહાર્યો.
૬૮ ૧૮૨૭ ભરતપુરનો ઘેરો [૨] શહેર ઘેર્યું.		ઇંગ્રેજની ફતેહ.
૬૯ ૧૮૪૨ કંદહાર	જનરલલૉડનેઅફઘાન.	અફઘાનહાર્યો.
૭૦ ૧૮૪૩ મિયાની	લૉડનેપીઆરને સિંધ ના અમીર.	સિંધનાઅમીર હાર્યો.
૭૧ ૧૮૪૩ હૈદરાબાદ	લૉડનેનાસીઅરને સિંધના અમીર.	સિંધના અમીર. હાર્યો.
૭૨ ૧૮૪૩ મહારાજપુર	લૉડગોફને સિંધીઆ.	સિંધીઆહાર્યો.
૭૩ ૧૮૪૩ પળીઆર	જનરલલેફનેસિંધીઆ.	સિંધીઆહાર્યો.
૭૪ ૧૮૪૫ મુઝકી	ગોફને શીખ.	શીખ હાર્યો.
૭૫ ૧૮૪૫ શીરોજપુર	ઇંગ્રેજનેશીખ.	શીખહાર્યો.

૭૬ ૧૮૪૫ બહિવાલ	ધંત્રેજનેશીખ.	ધંત્રેજને હાની પહોંચી.
૭૭ ૧૮૪૬ અલીવાલ	રિમયનેશીખ.	શીખહાર્યા.
૭૮ ૧૮૪૬ સોબોન	રિમય સરહુ ગોંદને શીખ.	શીખ હાર્યા.
૭૯ ૧૮૪૯ સમનગર	લોડોગોંદનેશેરસીંગ ને ચતુરસીંગ.	શેરસીંગનેચતુ સીંગહાર્યા.
૮૦ ૧૮૪૯ ચિલ્લિઅનવાલા	લોડોગોંદનેશેરસીંગ.	શેરસીંગહાર્યા.
૮૧ ૧૮૪૯ કિનીરી	ધંત્રેજનેશીખ.	શીખહાર્યા.
૮૨ ૧૮૪૯ સદુસેન	ધંત્રેજનેશીખ.	શીખહાર્યા.
૮૩ ૧૮૪૯ ગૂજરાત	લોડોગોંદનેશીખ.	શીખહાર્યા.
૮૪ ૧૮૫૨ રંગુ ૧	ધંત્રેજનેઅલીઓ.	અલીઓહાર્યા
૮૫ ૧૮૫૨ પેગુ	ધંત્રેજનેઅલીઓ.	અલીઓહાર્યા.
૮૬ ૧૮૫૭ ધંત્રેજઅંગાળીફાજનોમખવો.		ખીજેયંધંત્રેજની ફતેહ.

વંશાવળીઓ.

(૧) ગીઝનીવંશ—૯૬૨—૧૧૮૬=૨૨૪

નામ.	સાલ.	વર્ષ.
૧ અક્ષતગીન	૯૬૨—૯૭૭	૧૫
૨ સખતગીન	૯૭૭—૯૯૭	૨૦
૩ સુલતાન મહમદ	૯૯૭—૧૦૩૦	૩૩
૪ મસાઉદ (૧ લો)	૧૦૩૦—૧૦૪૦	૧૦
૫ મોદુદ	૧૦૪૦—૧૦૪૯	૯
૬ અબ્દુલ હુસેન	૧૦૪૯—૧૦૫૧	૨
૭ અબ્દુલ રસીદ	૧૦૫૧—૧૦૫૧	૦

૮ કુરોખન	૧૦૫૧-૧૦૫૮	૭
૯ ધ્યાહીમ	૧૦૫૮-૧૦૮૯	૩૧
૧૦ મસાહી (૨ જો)	૧૦૮૯-૧૧૧૪	૨૫
૧૧ અરસભાન	૧૧૧૪-૧૧૧૮	૪
૧૨ બહેરામ	૧૧૧૮-૧૧૫૨	૩૪
૧૩ ખુશરૂ	૧૧૫૨-૧૧૫૯	૭
૧૪ ખુશરૂ મસેક	૧૧૫૯-૧૧૮૬	૨૭

(૨) ઘોરીવંશ—૧૧૫૨—૧૨૧૨=૬૦

૧ અલાહીદીન(જહાંસીજ)	૧૧૫૨-૧૧૫૬	૪
૨ સૈફુદીન	૧૧૫૬-૧૧૫૭	૧
૩ આસુદીન	૧૧૫૭-૧૨૦૨	૪૫
૪ શાહખુદીન	૧૨૦૨-૧૨૦૬	૪
૫ મહમદ	૧૨૦૬-૧૨૧૨	૬

(૩) યુસામવંશ—૧૨૦૬—૧૨૮૦=૭૪

૧ કુતબુદીન	૧૨૦૬-૧૨૧૦	૪
૨ આરામ	૧૨૧૦-૧૨૧૧	૧
૩ અસ્તમશ	૧૨૧૧-૧૨૩૬	૨૫
૪ રૂકનુદીન	૧૨૩૬-૧૨૩૬	૦
૫ રજાઆબેગમ	૧૨૩૬-૧૨૩૯	૩
૬ બહેરામ	૧૨૩૯-૧૨૪૧	૨
૭ અલાહીદીન(મસુદ)	૧૨૪૧-૧૨૪૬	૫
૮ નાસરુદીન	૧૨૪૬-૧૨૬૫	૧૯
૯ આસુદીન ખુલખન	૧૨૬૫-૧૨૮૭	૨૨
૧૦ કેકુઆદ	૧૨૮૭-૧૨૯૦	૩

(૪) ખીસલુવંશ—૧૨૯૦—૧૩૨૦=૩૦

૧ જલાલુદ્દીન	૧૨૯૦-૧૨૯૫	૫
૨ અલાઉદ્દીન (ખુલી)	૧૨૯૫-૧૩૧૫	૨૦
૩ ઉમર	૧૩૧૫-૧૩૧૬	૧
૪ મુખારક	૧૩૧૬-૧૩૨૦	૪
૫ ખુશરખાં	૧૩૨૦-૧૩૨૦	૦

(૫) તથલખવંશ—૧૩૨૦—૧૪૧૪=૮૪

૧ ગ્યાસુદ્દીન (૧ જો)	૧૩૨૦-૧૩૨૫	૫
૨ મહમદ (ગાંડો)	૧૩૨૫-૧૩૫૧	૨૬
૩ શીરોજશાહ	૧૩૫૧-૧૩૮૮	૩૭
૪ ગ્યાસુદ્દીન (૨ જો)	૧૩૮૮-૧૩૮૯	૧
૫ અબુમકર	૧૩૮૯-૧૩૮૯	૦
૬ નાસરુદ્દીન	૧૩૮૯-૧૩૯૨	૩
૭ સીકંદર	૧૩૯૨-૧૩૯૨	૦
૮ મહમદ (૨ જો)	૧૩૯૨-૧૪૧૨	૨૦
૯ ખાલસરદાર (દોલતખાન)	૧૪૧૨-૧૪૧૪	૨

(૬) સૈયદવંશ—૧૪૧૪—૧૪૫૦=૩૬

૧ ખીજરખાં	૧૪૧૪-૧૪૨૧	૭
૨ મુખારક	૧૪૨૧-૧૪૩૩	૧૨
૩ મહમદ	૧૪૩૩-૧૪૪૩	૧૦
૪ આલમ (અલાઉદ્દીન)	૧૪૪૩-૧૪૫૦	૭

(૭) લોદીવંશ—૧૪૫૦—૧૫૨૬=૭૬

૧ ખહીમોલ	૧૪૫૦-૧૪૮૮	૩૮
----------	-----------	----

૨ સીકંદર	૧૪૮૮-૧૫૧૭	૨૬
૩ ઇબ્રાહીમ	૧૫૧૭-૧૫૨૬	૯

[૮] શુરવંશ—૧૫૪૦—૧૫૫૬=૧૬

૧ શીરશાહ	૧૫૪૦-૧૫૪૫	૫
૨ સલીમશાહ	૧૫૪૫-૧૫૫૩	૮
૩ અલીશાહ	૧૫૫૩-૧૫૫૬	૩

(૯) મુગલવંશ—૧૫૨૬—૧૮૫૭=૩૩૧

૧ બાબર	૧૫૨૬-૧૫૩૦	૪
૨ હુમાયુ	૧૫૩૦-૧૫૫૬	૨૬
૩ અકબર	૧૫૫૬-૧૬૦૫	૪૯
૪ જહાંગીર	૧૬૦૫-૧૬૨૭	૨૨
૫ શાહજહાં	૧૬૨૭-૧૬૫૮	૩૧
૬ ઔરંગઝેબ(આલમગીર૧મો)	૧૬૫૮-૧૭૦૭	૪૯
૭ બહાદુરશાહ	૧૭૦૭-૧૭૧૨	૫
૮ જહાંદારશાહ	૧૭૧૨-૧૭૧૩	૧
૯ ફરૂખશીર	૧૭૧૩-૧૭૧૬	૬
૧૦ રફીઉદ્દૌલા	૧૭૧૬-૧૭૧૬	૦
૧૧ રફીઉદ્દરખાન	૧૭૧૬-૧૭૧૬	૦
૧૨ મહમદશાહ	૧૭૧૬-૧૭૪૮	૨૬
૧૩ અહમદશાહ	૧૭૪૮-૧૭૫૪	૬
૧૪ આલમગીર (૨જો)	૧૭૫૪-૧૮૫૮	૫
૧૫ શાહઆલમ(૨જો)	૧૭૫૮-૧૮૦૬	૪૭
૧૬ અકબર (૨જો)	૧૮૦૬-૧૮૩૭	૩૧
૧૭ મહમદ બહાદુરશાહ	૧૮૩૭-૧૮૫૭	૨૦

[૧૦] મરેઠીવંશ—૧૬૬૪—૧૮૪૮=૧૮૪

૧ શીવાજી	૧૬૬૪-૧૬૮૦	૧૬
૨ શંભાજી	૧૬૮૦-૧૬૮૯	૯
૩ રાજરામ	૧૬૮૯-૧૭૦૦	૧૧
૪ શીવાજી (૨જો)	૧૭૦૦-૧૭૦૮	૮
૫ શાહુ (૧જો)	૧૭૦૮-૧૭૪૮	૪૦
૬ રામરાવ	૧૭૪૮-૧૭૬૭	૨૯
૭ શાહુ (૨જો)	૧૭૬૭-૧૮૧૮	૪૧
૮ પ્રતાપસિંહ (માલાસાહેબ)	૧૮૧૮-૧૮૪૦	૨૨
૯ શાહજી (આપાસાહેબ)	૧૮૪૦-૧૮૪૮	૮

(૧૧) પેથાવંશ—૧૭૧૪—૧૮૧૮=૧૦૪

૧ ખાલાજીવિશ્વનાથ	૧૭૧૪-૧૭૨૦	૬
૨ ખાજીરાય બક્ષાજી	૧૭૨૦-૧૭૪૦	૨૦
૩ ખાલાજી (૨જો)	૧૭૪૦-૧૭૬૧	૨૧
૪ માધવરાય	૧૭૬૧-૧૭૭૨	૧૧
૫ નારાયણરાય	૧૭૭૨-૧૭૭૪	૨
૬ સવામીમાધવરાય	૧૭૭૪-૧૭૯૫	૨૧
૭ ખાજીરાય (૨જો)	૧૭૯૫-૧૮૧૮	૨૩

[૧૨] ગવર્નર—૧૭૫૮-૧૭૭૪=૧૬.

૧ લે ડેક્લાઇવ	૧૭૫૮-૧૭૬૭	૯
૨ હેરીવેરેલ્સ	૧૭૬૭-૧૭૬૯	૨
૩ ગ્રેનકાટીયર	૧૭૬૯-૧૭૭૨	૩
૪ વૉરનહેસ્ટીંગ્સ.	૧૭૭૨-૧૭૭૪	૨

(૧૩) ગવર્નરજનરલ—૧૭૭૪—૧૮૫૮=૮૪

૧ વૉરનહેસ્ટીંગ્સ	૧૭૭૪-૧૭૮૫	૧૧
૨ સરજોનમેક્કર્સન	૧૭૮૫-૧૭૮૬	૧

૩ લોર્ડકૌનિવોલીસ	૧૭૮૬-૧૭૯૩	૭
૪ સરજીનશોર	૧૭૯૪-૧૭૯૮	૫
૫ સરજીનશોર	૧૭૯૮-૧૭૯૮	૦
૬ લોર્ડવેલેલી	૧૭૯૮-૧૮૦૫	૭
૭ લોર્ડકૌનિવોલીસ	૧૮૦૫-૧૮૦૫	૦
૮ સરજીનશોર	૧૮૦૫-૧૮૦૬	૧
૯ લોર્ડમીટો	૧૮૦૬-૧૮૧૩	૭
૧૦ લોર્ડરૂટીંગ	૧૮૧૩-૧૮૨૩	૧૦
૧૧ જોનઅંડમ	૧૮૨૩-૧૮૨૩	૦
૧૨ લોર્ડઆન્ડમ	૧૮૨૩-૧૮૨૮	૫
૧૩ લોર્ડવીલીયમઅંડમ	૧૮૨૮-૧૮૩૫	૭
૧૪ સરજીનશોર	૧૮૩૫-૧૮૩૬	૧
૧૫ લોર્ડઆન્ડમ	૧૮૩૬-૧૮૪૨	૬
૧૬ લોર્ડઅંડમ	૧૮૪૨-૧૮૪૪	૨
૧૭ લોર્ડરૂટીંગ	૧૮૪૪-૧૮૪૮	૪
૧૮ લોર્ડરૂટીંગ	૧૮૪૮-૧૮૫૬	૮
૧૯ લોર્ડરૂટીંગ	૧૮૫૬-૧૮૫૮	૨

[૧૪] વાંસરોય--૧૮૫૮--૧૮૬૪

૧ લોર્ડ ગન	૧૮૫૮-૧૮૬૨	૪
૨ લોર્ડ અંડમ	૧૮૬૨-૧૮૬૩ (નવેમ્બર)	૨
૩ સરજીનશોર	૧૮૬૪-૧૮૬૯	૫
૪ લોર્ડઅંડમ	૧૮૬૯-૧૮૭૨	૩
૫ લોર્ડરૂટીંગ	૧૮૭૨-૧૮૭૬	૪
૬ લોર્ડરૂટીંગ	૧૮૭૬-૧૮૮૦	૪
૭ લોર્ડરૂટીંગ	૧૮૮૦-૧૮૮૪	૪
૮ લોર્ડરૂટીંગ	૧૮૮૪-૧૮૮૮	૪
૯ લોર્ડરૂટીંગ	૧૮૮૮-૧૮૯૪	૬
૧૦ લોર્ડરૂટીંગ	૧૮૯૪ ના જાન્યુઆરીથી ૬૭ છે.	

ઓશિયા ખંડની ભૂગોળ.

સીમા.

ઉત્તરે ઉત્તર મહાસાગર; પશ્ચિમે યૂરન પર્વત, યૂરન નદી, કાસ્પીયન સમુદ્ર, કૉકેસસ પર્વત, કાળો સમુદ્ર, મારમેરા સમુદ્ર, આર્કોપેલેગો સમુદ્ર, ભૂમધ્ય સમુદ્ર, સુવર્ણની નહેર, અને રાતો સમુદ્ર; દક્ષિણે હિંદી મહાસાગર; અને પૂર્વે પાસિફિક મહાસાગર છે.

દેશ.

૧. તુર્કસ્તાન.

૭. સિંહલદ્વીપ (લંકા).

૨. અરબસ્તાન.

૮. હિંદી ચીન.

૩. ઇરાન.

૯. ચીનાઇ રાજ્ય.

૪. અફઘાનિસ્તાન.

૧૦. જાપાન.

૫. બહુચિસ્તાન.

૧૧. રશિયા (ચૈમ્બીરીયા.)

૬. હિંદુસ્તાન.

૧૨. તાર્તરી.

સમુદ્ર.

૧. કાળો.

૭. ખંગાળી.

૨. મારમેરા.

૮. ચીનાઇ.

૩. આર્કોપેલેગો.

૯. પીળો.

૪. ભૂમધ્ય.

૧૦. જાપાની.

૫. રાતો.

૧૧. ઓખોટસ્ક.

૬. અરબી.

૧૨. બહેરીંગ.

અખાત.

૧. એડનનો અખાત.

૩. ઓમાનનો અખાત.

૨. ઇરોની અખાત,

૪. મગારનો અખાત.

૫. ગાર્દાખાનનો અખાત.	૮. તાર્તરીનો અખાત.
૬. શીયામનો અખાત.	૯. અનાદીરનો અખાત.
૭. ટ્રાન્કવીનનો અખાત.	૧૦. ઓળીનો અખાત.

દ્વીપકલ્પ,

૧. એશિયામાઈનર	૫. મલાયા.
૨. અરબસ્તાન.	૬. કોરિયા.
૩. હિંદુસ્તાન.	૭. કામરૂપ દ્વિપ.
૪. હિંદીચીન.	

દ્વીપ.

(ભૂમધ્ય સમુદ્રમાં)

૧. સેમનોસ.	૪. કોસ.
૨. મીટીલીની.	૫. રોડસ.
૩. સામોસ.	૬. સૈપ્રસ (ઈંગ્રેજી),
૭. સે.કોટ્ટા.	(અરબી સમુદ્રમાં)

(હરાની અખાતમાં)

૮. કરક.	૧૦. ઓર્મઝ.
૯. હીસ્મ.	૧૧. બહેરીન.

(હિંદી મહાસાગરમાં)

૧૨. લક્ષદ્વીપ.	૧૫. અંદામાન.
૧૩. માલદ્વીપ.	૧૬. નિકોબાર.
૧૪. ચંડા.	

(હિંદીચીનમાં)

૧૭. પીનાંગ (પ્રોન્સ ઓફ વેલ્સ)(ઈંગ્રેજી).	૧૮. સીંગાપોર (ઈંગ્રેજી).
(મલેશીયામાં)	
૧૯. સુમાત્રા.	૨૦. જાવા,

૨૧. બોર્નીઓ.	૨૪. શીલીપાર્કન.
૨૨. સેલીબીસ.	૨૫. ન્યુગીની.
૨૩. મસાલાના ટાપુ.	

(ચીનાઈ સમુદ્રમાં)

૨૬. હૈનાન,	૨૮. હૉંગકૉંગ. (ઈંગ્લેન્ડ).
૨૭. મકાઉ (શીરંગી).	૨૯. ફોર્મોસા.

(પાસિફિક માસાગરમાં)

૩૦. લુચૂ.	૩૨. જાપાની યેટા
૩૧. ચૂસન.	

(ઓષોટસ્કના સમુદ્રમાં)

૩૩. સંગેલીયન.	૩૪. ક્યુરાઈલ,

૩૫. અલ્યુશન. (અલેક્સીય સમુદ્રમાં)

પર્વત.

(તુર્કસ્તાનમાં)

૧. કોકેસસ.	૩. હીમનાન.

૨. તારસ.

૪. સીનાઈ.	(અરબસ્તાનમાં)

(અફઘાનિસ્તાનમાં)

૬. હિંદુકુશ.	૭. સુસેમાન.

૮. હાલા.	(અલુમિસ્તાનમાં)

(હિંદુસ્તાનમાં)

૯. હીમાલય.	૧૧ વિંધ્યાચળ.
૧૦. અરવલ્લી.	૧૨ ધાટ (સહ્યાદ્રી).

૧૩. યુનક્ષીંગ, (ચીનમાં)

(ટીબેટમાં)

૧૪ કારાકોરમ.

૧૫ ક્વેનલુન.

(રશિઆમાં)

૧૬ આલનાઇ.

૧૭. યૂરલ.

(તા-ર્તરીમાં)

૧૮. ખેલુસ્તાગ.

૧૯. થીઆનશાન.

સરોવર.

૧ કારપીઅન (દુનીયામાં સૌથી મોટું).

(તુર્કિસ્તાનમાં)

૨. વાન.

૩. મૃત્યુ [કેડસી.]

(હરાનમાં)

૪. હુમીઆ.

૫. બકતેગાન (નીરીઝ).

૬. સીસ્તન (ઝારા) (અફઘાનિસ્તાનમાં)

(ટીબેટમાં)

૭. પાલટે.

૮. રાવથુહદ.

૯. તેન્ઝીનોર.

૧૦. માન.

(રશિઆમાં)

૧૧. બેકલ.

૧૩. આરલ.

૧૨. બલકાશ.

નદી.

(તુર્કિસ્તાનમાં)

૧. દીઝીસ.

૨. ઓર્ડન.

૨ યુક્રીસ,

(અધ્ધાનિસ્તાનમાં)

૪. કાપુચ, ૫. હેલમન્ડ.

(હિંદુસ્તાનમાં)

૬. સિંધુ, ૧૧. ગોદાવરી.
૭. નર્મદા, ૧૨. મહાનદી.
૮. તાપી, ૧૩. ગંગા.
૯. કાવેરી, ૧૪. જમના.
૧૦. કૃષ્ણા, ૧૫. બ્રહ્મપુત્રા (સામ્પ્રુ).

૧૬. ઇરાવદી. (બ્રહ્મદેશમાં)

(હિંદીચીનમાં)

૧૭. મૈનામ, ૧૮. મીકોંગ (કામ્બોડીયા).
(ચીનમાં)

૧૯. કન્તાન, ૨૧. ઓદાંગરો.
૨૦. યાંગસેકોંગ, ૨૨. પેહીઓ.

(રશિયામાં)

૨૩. આમુર, ૨૫. વેનેસી.
૨૪. લીના, ૨૬. ઓખી.

(તાર્તરીમાં)

૨૭. સીર્દર્યા (સિહુન) ૨૮. આમુ (ઓકસપ).

સામુદ્રધુની.

૧. આબક્ષમાંડપ—અરબસ્તાન અને આફ્રિકાની વચ્ચે.
૨. ઓર્મઝ—અરબસ્તાનની પૂર્વે.
૩. પાક—હિંદુસ્તાનને લાંકાની વચ્ચે.
૪. મલાકકા—મલાયાને સુમાત્રાની વચ્ચે.
૫. સંડા—સુમાત્રાને જાવાની વચ્ચે.

૬. મકેસર—મોર્નિઓને સેલિગિસની વચ્ચે.
૭. ફોર્મોસા—ફોર્મોસાને ચીનની વચ્ચે.
૮. સંગાર—વીટ્નાનને યસોની વચ્ચે.
૯. ફારીઆ—જપાનીને પીળા સમુદ્રની વચ્ચે,
૧૦. બહેરીંગ—રશિયાને અમેરિકાની વચ્ચે.

સાથેગીભૂમી.

૧. સૂવેઝ—એશિયાને આફ્રિકા સાથે જોડે છે.
૨. કો—મલાયાને હિંદીચીન સાથે જોડે છે.

ભૂશીર.

૧. બાબા—એશિયા માધનરની પશ્ચિમે
૨. રાસ અત્તક—અરબસ્તાનની પૂર્વે,
૩. કન્યાકુમારી (કોમોરીન)—બરતખંડની દક્ષિણે,
૪. નીચેસ—બ્રહ્મદેશની દક્ષિણે.
૫. રોમાનીઆ—મલાયાની દક્ષિણે.
૬. કેમ્બોડિઆ—કાચીન ચીનની દક્ષિણે.
૭. લોપાટકા—કામર્યાટકાની દક્ષિણે.
૮. પૂર્વ ભૂશીર—સૈબીરીઆની પૂર્વે.
૯. સેવેરો (હસાન ભૂશીર)—સૈબીરીઆની ઉત્તરે

(૧) તુર્કસ્તાન.

ભાગ—(૧) એશિયા માધનર, (૨) સીરીઆ, (૩) અસખજરા, હરાકઅરબી, તે તુર્કીકુર્દીસ્તાન, (૪) આર્મીનીયા.

પર્વત—લીયનાન (સીરીઆમાં), તારસ (એશિયા માધનરમાં).

નદી—ટીગ્રીસ ને યુફ્રેટીસ (અસખજરામાં), નોર્ડન (સી-રીઆમાં),

બેટ—નેમનોમ, મીડીલીની, સામેસ, કાસ, રોડઝ ને સેપ્રસ,

સરોવર—મૃત્યુ (સીરીઆમાં), વાન (આર્મોનીઆમાં),

ભૂશીર—ખાખા. સયોગી ભૂમો—સુવેઝ.

શહેર.

એશિયા માધનર—સ્મર્ના (રાજધાની), અંગોરા (બકરાનું જન).

સીરીઆ—ડમાસ્કસ (રાજધાની), અલેપ્પો, જેરુસલેમ (હસુ-

ખ્રીસ્તની જન્મભૂમી), એકર, ટાયર, સિડન, ત્રીપોલી, બેરુત ને બહા.

અલજીરા—અગદાઃ, ખસરા, હીદલા, મોસલ, તીનિવે, બાબીલાન

(સીકંદરનું મરણ).

આર્મીનીઆ—અર્જંશ [રાજધાની], વેપીઝાંડ (બંદર) અનેવાન,

(૨) અરબસ્તાન.

ભાગ—(૧) હીઝબજ, (૨) ધમન, (૩) હદ્રમૌત, (૪) જો-

માન, (૫) નઝદ.

પર્વત—સીનાઈ.

બેટ—બહેરીન, સોકોટ્રા.

ભૂશીર—રાસ અલહદ.

અખાત—એડન.

સામુદ્રકુની—ખાખામાંડખા.

શહેર—મક્કા (મહમદની જન્મ ભૂમી), મદીના (મહમદની

કબર), મોખા (દાકમ), મન્ડત (અબુર), બિદલા (બંદર), રીઆદ

અને એડન (બંદર બંદર).

(૩) ઇરાન.

પર્વત—એલ્બર્ગ.

બેટ—કરક, ફીસ્મને જોઈએ.

સરોવર—ઝગીઆને અખતેગાન (નીરીઝ).

અખાત—ઇરાની અને મોમાન. સામુદ્રકુની—મોર્મઝ.

શહેર—તેહરાન (હાલની રાજધાની), ઇસ્ફહાન (પુર્વી રાજધાની),

શીરાજ (સાદીને હારીઝની જન્મભૂમી તથા દાર), તખ્તીજ, ચઝદ, અઆબાદ (બંદર), મશદ, ખુશાયર (બંદર), કમૌન (હિન્દના કંપડાં).

(૪) અફઘાનિસ્તાન,

પર્વત—સુભેમાન, હિંદુકુશને આધારધાટ.

નદી—કાબુલને હેલમન્ડ, સરોવર—સીસ્તાન (કમુન અથવા ઝારા).

શહેર—કાબુલ (રાજધાની), કંદહાર, ગીઝની, હેરાત જલાલાબાદ.

(૫) બલુચિસ્તાન.

પર્વત—હાલાને બોલેનધાટ.

શહેર—ખીસાત (રાજધાની), ગંડાવા ને કવેટા (ખંજેજીવાણી).

(૬) હિંદુસ્તાન.

પર્વત—હીમાલય, (અવરેસ્ઠ, સૌથીહિંચુંશીખર). અરવલી, (આયુ મુખ્ય શીખર), વિંધ્યાચળ, સાતપુટા, વાટ, નીલગીરિ.

નદીઓ—સિંધુ, સતલજ, ખીઆ, રાવી, જેલમ, ચીનાબ, ગંગા, જમના, ગોમ્તા, શોણ, ચંબલ, હુગલી, ભાગીરથી, બ્રહ્મપુત્રા મહાનદી, નર્બદા, તાપી, ગોદાવરી, કૃષ્ણા, કાવેરી, તુંગભદ્રા.

ઘેર—લક્ષદ્વીપ, માલદ્વીપ, અંદામાન (કાળાપાણીની સમ-ની જગા), નિકોબાર ને સાંઘી.

સરોવર—ચોલક, સાબર. ભૂશીર—કન્યાકુમારી (કોમોરીન).

અખાલ—કચ્છ, ખંભાત, મનાર, જાલાસોર.

સામુદ્રધુની—પાક.

ભાગ—(૧) મુંગઝ ઇલાકો, (૨) મદ્રાસ ઇલાકો, (૩) મહે સુર અને કૂર્ગ, (૪) વરાડ સહિત હૈદરાબાદ, (૫) મધ્યપ્રાંત, (૬) મધ્યહિંદ એજન્સિસ, (૭) રજપુત સંસ્થાન, (૮) પંજાબ, (૯) વાયવ્યપ્રાંત, (૧૦) અયોધ્યા, (૧૧) બંગાળા, (૧૨) આસામ, (૧૩)

નેપાળ, ભૂતાન અને બીજાં સ્વતંત્ર પહાડી સંસ્થાન, (૧૪) પોક્રમીઝ અને ફ્રેંચ સંસ્થાન.

શહેર.

(૧) મુખ્ય ઇલાકો-કરાંચી (અંદર), હૈદરાબાદ (રાજધાની), ઠગા. મિઆના (રણધોત્ર). ઉમરકોટ (અકબરની જન્મ ભૂમી), શિ-કારપુર, સકકર, જોકોળાબાદ, મુખ્ય (ઇલાકાની રાજધાની), કો-લાખા, થાણા, વસાહ, સુરત, ભરૂચ, વડોદરા, નડીયાદ, અમદાવાદ, ઘોઘા, ઘોજેરા (૩), ધૂળીઆ, નાશીક (યાત્રાનું સ્થાન), રાજકોટ, ભાવ-નગર, પેરઅંદર, દારકાં (યાત્રાનું સ્થાનક), સોમનાથ, ગુનાગઢ, ખંભાત, પાલણપુર, ભુજ, માંડવી (અંદર), અહમદનગર, પુના, સત્તા-રા, મહાખજેશ્વર (હવાનું ઠેકાણું), સોલાપુર, પંદરપુર (યાત્રાનું-નું સ્થળ), બેલગામ, ધારવાર (૩), કારવાડ, રત્નાગીરી, એડન (અરબસ્તાનમાં), સાતંતવાડી, કાલાપુર, જંજીરા.

(૨) મદ્રાસ ઇલાકો-ઉત્તર સરકાર-ગંજમ, વિશાખાપટ્ટણ, રાજમંદરી, મચ્છલી-ટાણ (૩),-કર્ણાટક-મદ્રાસ (મુખ્ય શહેર), આર્કટ, વેસોર, કચ્છવરાગ, કડપા (ક્ષેત્રરતું સ્થળ), તંજાવર, નીગાપટ્ટણ, ત્રાંકવીનાર, ત્રિચીનાપટ્ટણ, મદુરા, તીનેવલી, બેસારી (૩). મલખાર-કામોટ, કાનાનુર, કોચીન, કોલમ્બટુર, ઉટાકામન્ડ (હવાનું સ્થળ), ત્રીવેન્દ્રમ.

(૩) મહેસુર ને કૂર્ગ-શ્રીરંગપટ્ટણ (રાજધાની), મહેસુર, બેંગલોર, મર્ઠારા (કૂર્ગની રાજધાની).

(૪) વરાડ સહિત હૈદરાબાદ-હૈદરાબાદ (રાજધાની), ઔરંગાબાદ, દોલતાબાદ (દેવગીરી), જલના (રેશમી કાપડ), બેદર, ઇલીયપુર, વ-રંગુળ, ઇસોરા (ગુફા), ગોવળકોંડા (હીરા), ઉમરાવતી (૩).

(૫) મધ્યપ્રાંત-નાગપુર (રાજધાની ધોલીબેડા), કમ્પટી (સ.

સ્કરી હાવણી), સાગર, જળપુર (ધર્મ), રાયપુર, ચંદા, આશીરગઢ, બરાનપુર (મુસલમાની શહેર, કસબી વણાટ), સંબલપુર.

(૬) મધ્યહિંદ એઝનિસ-ઈન્દોર (કોલકરની રાજધાની), ગ્વાલીઅર (સિંધીઆની રાજધાની), ઉજ્જન (માળવાની રાજધાની), બોપાળ, રતલામ (અપ્રીણ), દેવાસ, રેવા, પન્ના (હીરા), જહાંસી, બીલસા, ગઉ, નીમચ (લક્કરી હાવણી).

(૭) રજપુત સંસ્થાન-ઉદેપુર (મેરાડ) જોધપુર (મારવાડ), જોધપુર, બુંદી, વિકાનેર (કેટ), કોટા, કિરાલી, કિશનગઢ, જસલમેર, અમલગઢ, શિરોહી (તરવાર), ડુંગરપુર, વાંસગઢા, પ્રતાપગઢ, આલાવાડ, બરતપુર, ઘોળપુર, ટોંક, ચીતોડ, અણુ (જેનદેરાં). અજમેર.

(૮) પંજાબ-લાહોર (રાજધાની), અમૃતસર, મૂલતાન, જલંધર, અંબાલા, શીરોજપુર, લુદ્ધાણા, દાસ્મર અથવા શ્રીનગર (શાલ), હાડક (લેહ), આટક, સ્વાતેશ્વર (રણુક્ષેત્ર), સીંગલા (હવાતું સ્વર્ણ), પેશાવર, રાવલપીંડી, બાવલપુર, પતોઆલા, ઝીંદ, નબા, કપરથલા, ફરીદકોટ, કલશીઆ (હોલ્સાં પાંચશીખમેકનાં),

(૯) વાયવ્યપ્રાંત—દિલ્લી (મુગલરાજધાની), મથુરા (કૃષ્ણનો જન્મ), આગ્રા (મુગલરાજધાની), કાલ્પી, ઇલાવા, અલ્હાબાદ (પ્રયાગ, જત્રાતુંધામ), અનુપ, ફતેહગઢ, કાનપુર, મીરજપુર, કાશી (બનારસ, જત્રાતુંધામ), ગાઝીપુર, કનોજ, ફરકાબાદ (રણુક્ષેત્ર), હરદાર (જત્રાતુંધામ), મીરત.

(૧૦) અયોધ્યા-લખનૌ, ફૈઝાબાદ, અયોધ્યા (રામચંદ્રની રાજધાની), જુવાનપુર, સીતાપુર, રાયચંદા.

(૧૧) બંગાળી-કલકત્તા (રાજધાની), પ્લાસી (રણુક્ષેત્ર), ઢાકા (મલમલ), મુર્શીદાબાદ, પટણા, કટક, જગન્નાથ (જત્રાતુંધામ), બર્દવાન, ચીન્સુરા, ચંદ્રનગર (ફ્રેંચ), શીરાગપુર, ગયા (જત્રાતુંધામ), મેંગીર, બકસર (રણુક્ષેત્ર) બહાર.

(૧૨) આસામ—ગૌહતી.

(૧૩) નેપાળ—ભૂતાન અને બ્રીજાં સ્વતંત્ર પહાડી સંસ્થાન—નેપાળ—ખટમંડુ, યુર્ખા—ભૂતાન—ટય સીચુડન, પતાળા, સી કીમ, મંપીપુર.

(૧૪) પોર્ટુગીઝને ફ્રેંચ સંસ્થાન—પોર્ટુગીઝ—ગોવા (રાજધાની), દમણ, દીવ ફ્રેંચ, પોંદીચરી (રાજધાની), કારીકલ, યનાન, માહી, ચંદ્રનગર.

પરચુરણ

સિંધુ—કરાંચી, હૈદરાબાદ, બાવલપુર, સદહિંદ, મુલતાન, લાહોર, અમૃતસર, કાશ્મિર, અટક, સકર.

ગંગા અને જમના—કલકત્તા, પટણા, બનારસ, અલ્હાબાદ, કાનપુર, ખટમંડુ, લખનૌ, આગ્રા, દિલ્હી, જામિયર, મીરત, રાયપરેલી, જેપુર, ઇંદોર, હરદ્વાર, ફરકાબાદ, ગાજીપુર, બકસર, મોંગીર, મુર્શીદાબાદ.

કોરેમાંડલ કાંઠો—પોંદીચરી, મદ્રાસ, મહલીપટણ, વીશાખાપટણ, જગન્નાથ.

મલબારકાંઠો—મુંબઇ, ગોવા, માંગલુર, કાલીકટ, કોચીન.

નખેદા—મરચ, જગલપુર.

ગોંદવરી—નાશિક, ઔરંગાબાદ.

કૃષ્ણ—મન્હલીપટણ.

કાવેરી—તંજાવર, ત્રિચીનાપલી, શ્રીરંગપટણ, ગૃહીસુર.

બ્રહ્મપુત્રા—હાકા.

મહાનદી—જગન્નાથ, કટક, સંબલપુર.

[૭] સિંહલદીપ [લંકા].

નદી—ગદ્ધારીમીંગા. ખેટ—મનાર, રામેશ્વર.

અખાત—મનાર. સામુદ્રધુની—પાક.

શહેર—કોલમ્બો (લાક્ષની રાજધાની અને બંદર), પોંદીચરી (મંદર), ત્રીકોંગાલી (મંદર), કાન્ડી (બ્રુની રાજધાની).

(૮) હિંદીચીન.

ભાગ—(૧) અહ્મદેશ, (૨) શીયામ, (૩) મલાયા, (૪) દે-
ચીન ચીન.

નદી—ધરાવદી (અહ્મદેશમાં), મૈનામ (શીયામમાં), કામખોડિ-
આ (મીકોંગ) (કાચીનચીનમાં).

ખેટ—પીનાંગ, સીંગાપોર.

ભૂશીર—ત્રિએસ, રોમાનીઆ, કામખોડિઆ.

અખાત—મર્ટાખાન, શીયામ, ટોન્કીન.

સામુદ્રધુની—મલાક્કા. સંયોગીભૂમી—કો,

શહેર.

અહ્મદેશ—માંદેસેજ, આવા, અગરપુર, માડસોઆ, રંચુન
(બંદર). આરાકાન, પ્રોમ, પેગુ, મુલમૈન (બંદર).

શીયામ—આંકાક (હામની રાજધાની), યુશીઆ (બુનીરાજધાની).

મલાયા—જ્યોર્જટાઉન (પીનાંગની રાજધાની), મલાક્કાને વે-
મેરમી (પંચેજ સંરચાન).

દેચીન ચીન—સાઇએન (ફ્રેચ), હુ (દેશી રાજધાની).

[૯]. ચીન. ઈ રાજ્ય.

ભાગ—(૧) શુધ્ધ ચીન, (૨) ટીબેટ.

પર્વત—યૂનક્ષોંગ (ચીનમાં), કારાકોરમ ને ક્વેનલુન (ટીબેટમાં).

નદી—પેકહો, હોંગઆગહો, યાંગસૈક્યાંજ, ને કંતાન (ચીનમાં),

સિંધુ, અહ્મપુત્રા (સામ્પુ) ને ધરાવદી (ટીબેટમાં).

ખેટ—હેનાન, ફોર્મોસા, હોંગકોંગ, મકાઉ, ચૂસન.

સરોવર—પામટે, રાવલુહહ, તેંગીનુર ને માન (ટીબેટમાં).

સામુદ્રધુની--ફોમોસા.

શહેર.

શુદ્ધચીન--પેકિન (રાજધાની), નાનકિન, સાંગહાય, કંતાન,
એમોય, પુચ્યુ, નીંગપો (અધાં ખંદરો).

ટીબેટ--લાસા (રાજધાની,) શેહ (લાડક).

[૧૦] જાપાન.

ભાગ--(૧) નીફિન, (૨) યસો, (૩) સીકોક, (૪) ક્યુચ્યુ.

ખેટ--ક્યુરાઈમ, હુચૂ. સામુદ્રધુની--સંગાર.

શહેર--યદો (ટોકોઓ, હાલની રાજધાની), નાગાસાકી (બ
દર), મીયાકો (જુની રાજધાની).

(૧૧) રૂશિયા;

ભાગ--(૧) કોકસસ પર્વતની દક્ષિણનો મુક્ક, (૨) સૈબીરિયા.

પર્વત--આલતાઇ, યુરલ.

નદી--ઓબી, યેનેસી, લોના, યુરલ.

સરોવર--મેકલ, અલકાસ.

ભૂશિર--મોપાટકા, પૂર્વ, સેવેરો (ધૃશાન).

અખાત--ઓબી, અનાદીર, તા-તરો. સામુદ્રધુની--અહેરીંગ.

શહેર.

કોકસસ પર્વતની દક્ષિણનો મુક્ક--તિફલીસ, એરિવાન.

સૈબીરિયા--તોમોમસ્ક (રાજધાની), ઇર્કૂટસ્ક, ટોમ્સ્ક (અંદરો).

(૧૨) તાતારી.

ભાગ--(૧) રૂશિયાઇ તાતારી, (૨) અસ્થિમ તાતારી, (૩)

પૂર્વતાર્તરી, [૪] ચીનાઈ તાર્તરી (મેંગોલીયા, મંચુરીયા, તે કારિયા સહિત).

પર્વત—ચીઆનશ્ચાનને ખેલૂરનાગ.

નદી—આમુ (ખોકસસ), સીર્દર્યા (સિરૂન), ચારકંડ, આમૂ.

સરોવર—કાસ્પીચન, અરલ, બલકાસ.

અખાત—તાર્તરી. રણુ-ગોબી.

શહેર.

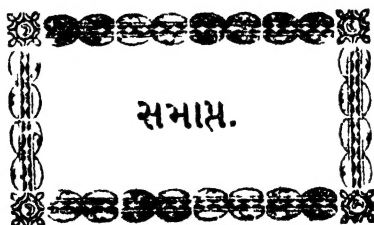
ફરીઆઈ તાર્તરી-તારકંડ, સમરકંડ (તૈમુરનીરાજધાની), મવં.

પશ્ચિમ તાર્તરી—યુખારા, ખીવા, ખોકંડ (હમચા ફર્ધાન).

પર્વતાર્તરી—કાશગર, ચારકંડ, ખોતાન.

ચોનઈત તાર્તરી-કારીનઉલા (મંચુરીઆની રાજધાની), કીંગ

કીટાક (કારીઆની રાજધાની).

જાહેર ખખર.

આ ચોપડી અમદાવાદમાં નીચે લખેલે ઠેકાણેથી મળશે.

મી. મણીલાલ મગનલાલ શાહ—સારંગપુર, તળીઅની

પોળમાં ખુલે.

ખુકસેલર. સાકરલાલ ખુમાખીદાસ—રીચીરોડ.

આ ચોપડીની સામટી નકલો લેનાર ગ્રાહકોને સારું
કમીશન આપવામાં આવશે.

પ્રસિદ્ધ કર્તા.

